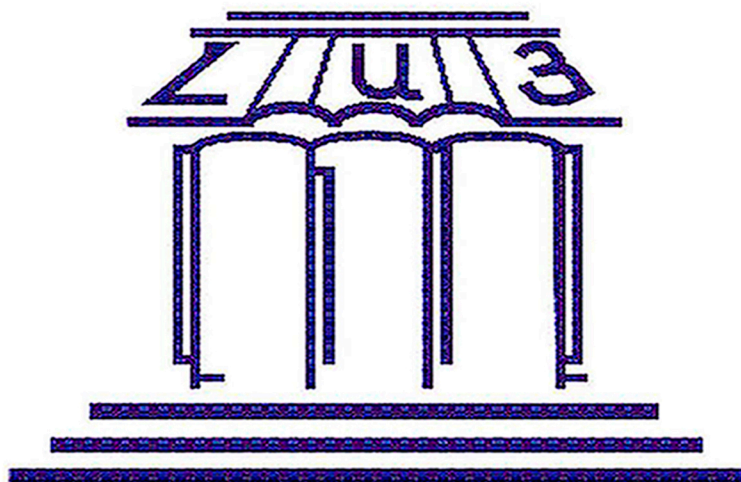

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ignatius

Inzme/ye

891. 99

9-46

891.99

2-46

19 NOV 2011

13

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
«ՋԱԶԱԿԻՐ» ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԶՈՒԶՈՒԼԻԿԱ

(ԱՐՏՈՑՏ)

ԴՐԵՑ՝ Մ. ԶԳՆԵԱՆ

891.99
2-46

Տպ. «ՀՐԱԶԴԱՆ»
ՎԱՌՆԱ
1924

13.04.2013

ԿԸ ԶՕՆԷ ՔՐՈՋԸ
ԱՆԹԱՌԱՄԻՆ

Զարդի փոխան,
Նարոս զարևան
Անգին վարդեր,
Թիթեռնիկներ,
Մշտափրփր
Սեր եւ ժպիտ

Հեղինակը
Մ. ԶԳՕՆԵԱՆ

23232.55

Ե. ԲԵՐԿ

ԶՈՒԶՈՒԼԻԿԱ

(ԱՐՏՈՑՏ)

Դաշտերու մէջէն, արտերու եզրով, միաշափ քայլով ձիեր կը սուրան.
Հողին կը նիրհէ լիք երազներով, որ երկինքէն վար կը թափին շուշան.
Հովիկը թեմիկ անուշ և քնքուշ կը չոյէ մեղմիկ ճամբորդին երես.
Եւ ան կ'երազէ—հոլոր և մոլոր ճամբու եզերքով հեռուներն անտես
Սփռած ծաղկանց հետ՝ ազատ ու անկախ կեանք երջանկապիւն անվերջ
և անժայր:

Կառքը կը սուրայ դէպի սարերը, սարերին վեր և ամպեր վարդաւառ.
Հողին կ'երազէ, յոյզեր և յուշեր, ցաւ և տառապանք իրարու խառնած.
Բնութեան ծոցին վիտապող կեանքը թափով կը շնչէ՝ թէ սիրտը յոգնած:
Յան ու ցիր երգեր արտերու մէջէն՝ ուշաթափ, լսիկ կը բերէ զեփլւո.
Ոսկեվառ հասկեր դէզ ու դէզ ինկած լոյս, յոյս կը սփռեն հորիզոն սփիւռ:
Երկինք ցածն իջեր, երկրի վրայով կը լողան կ'անցներն հազար մէկ բեր-
կրանք.

Մշակին սիրտը յոյսով է լեցուն. լոյսը կը պարէ, ծնին սփռիւնք.
Սրտին լարերը տաքացած, խօսուն՝ կապոյտ երկնքի մէջը կը բացուին.
Կեանք, երջանկութիւն, վայելք ու հաճոյք բոլոր հովերէն կը բուրէ ցօղծոր:
Արտոյտն թափ տալով թեւերը նախշուն, վերելքի տենջով արշիւ հեշ-
տօրօր,

Ճիկ ճիկ երգելով կաթնաթոյր օդին մէջը կը թռչի անփոյթ ու անհոգ:

Լոյսը համապիւռ, արտերն բեղմնաւոր, բոլոր իրեն եւն՝ թէ ինքը անոք.
Բունիկ մը ունի, ընկեր մ'անրաման, կեանքի շաւղին մէջ բաժնէ ա-
[նոր հետ՝
կեանքի տառապանք, վայելքն անհատնում, օրէնք և սահմանք բիրտ ու
[անհեթեթ
Չեն իրեն համար, կ'երգէ, կը ձախրէ, բնութեան տուրքեր կը վայել
[անգին:

Տերեւէ տերեւ, ծաղիկէ ծաղիկ ցնծում և խայտանք կը մաղուէր երկնէ.
Երկինքի աղբիւր յորդեր էր ճամբէն, լոյս, ուրախութիւն չորս գին կ'ողողէ:
Անծանօթ ճամբորդն հեշտանքէ արբշխ կը դիտէ անծիր սլացքով թեթեւ՝
Անծանօթ երկրի օտարութեամբ գլխին նստած բոցահուր համարաշխ արեւ:
Հոգին կը հալի. Արեւը անմահ, հզօր, անկորուստ, Արեւ բարեգութ,
Լոյս ու եռուզեւ՝ հեթանոս երգեր, ստինք գեղեցիկ ծորեն կաթ ու խունկ:
Արեւը գգուէ հարուստն ու աղքատ, խօսուն ու անխօս միահաւասար,
Աշխարհի երես թէ ցուրտ գերեզման ունի խորութիւն—Արեգակն արդար:
Արեւի լոյսին մէջը լողացող գեղեցիկ աշխարհն ո՞վ է վերածեր
Ցաւերու հովտին, բարին է չնչեր, սուտ ու նենգ կապանք ո՞վ է որ կո-
[ւիր,

Անպատկառ ձեռքով պղծեր է կեանքի խաղաղ և պայծառ ճամբան ծաղ-
[կալից,

Ուրտեղ մի միայն տիրելու էին երազներ երկններդ, համրոյր սրտակից:
—Մարդը՝ այն փռչին, հիւլէն անխմաստ, որ շատ խմաստուն կը կարծէ ի-
[նի,
Մարդը իր կամքով՝ տիրապետելու ձգտումէն տարուած ձեռքովն է հիւսել
Համայնքի բարքին շղթան անխմաստ, թթիւմորն արիւն, մարմինը կեղծիք:
Ջուրը ընծեւած՝ դառն արտասուք, անդունդ մը բացեր, հոն թաղեր եր-
[կինք,

Անդունդը խորունկ, միտու անպահման, քամին կը փչէ խենթ պտույտնե-
րով,

Մարդը կը վարէ, մարդը կը կռուի միշտ սիրտը լեցուն ահ ու սարսափով:
Բնութեան ծոցին ժամանակն անծայր օրեր գիշերներ կ'անցնին և կ'եր-
[թան,

Կը ծաղկին դարեր, կը թօշմին դարեր, բնութիւն միշտ կայ, երազներ
կ'իջնեն և կ'իջնեն՝ իսկ անոնք մարդուն բացած անդունդը գոցել կարող
[չեն:

Կ'անցնի ժամանակն, ժամանակն ունի մահը արրանեակ իրեն ետեւէն,
Մահը թէ դաժան, մահը ստեղծիչ, ցաւի հովիտը մարդու ձեռակերտ:
Կեանքեր կը հնձէ, կեանքեր անընդհատ այլափոխ ծնին լուսին հետը սերտ:
Կեանքի տան առջեւ կանգնած է մահը, լուսով թէ անլոյս կարգայ հրաւեր,
Բոլոր խոնարհին, կը ցաւին, հրճուին, ան է մի միայն մեծ համբաւա-
րեր:

Առաջին անգամ երբոր մարդիկը դուրս եկան իրենց սահմանէն գծուած,
Որո՞ւ յանձնեցին սրտի պարզութիւն, մաքուր հոգիին թովչանքը, պայ,
Ուրտեղ պահեցին սիրոյ մրմունջներ, և վարդակարմիր գողտրիկ գգաց-
[մունք,
Եւ հետը իրենց վեր սուրն կեղծիք, պատիր, սուտ ու նենգ, ստոր կեանք,
[վարմունք,

Հոգիով սնանկ՝ իրար դէմ լարուած, գազաններ կտրած ահապ կրճտեն,
Եթէ զօրեղ ես—կ'իյնան կը սողան, բարիք թէ բնեւ՝ չարը մտածեն:
Ջոհուէ՛, կերակրէ՛ և սրտիդ արիւն ուրիշին համար խմէ ու հալիր:
Ապուշ էր կ'ըսեն, մէկ խօսքով միայն վճարել գիտեն երախտիքն ան-
գիր:

Ճամբորդը նիրհէ աչերին արտասուք արեւէն այրած այտերն ախօսէր,
Ուշաթափ ինկած ճամբորդը գողով կ'անցնէր և կ'երթար դէպ սարերն ի
[վեր:

Բարի ձիավարն Ալիշոն յուզուած գեղեցկին առջեւ գինք շրջապատող՝
Շուշան այտերու գինիէն գինով վերելքի տենչով կ'երգէր սրտագող:

Կեռաս առնեմ որ ուսեմ,
Բայց ի՞նչ ընեմ ես կեռաս.
Քանի նայիմ քու երես
Այնեղ բուսեր եմ դեռ հաս:

Ծովու քակեմ ակեծուփ
հանեմ բերեմ մարգարիս.
Այ, օրբերուդ վարդի տուփ
Ունի ռար ռար ակնակիս:

Ծաղկունք ժողվեմ զարդարեմ
Համբուրելի քու նակաս.
Մազեր—ամպեր սիլվանեմ
Շուք մը կու քան խանդակար:

Ծով աչքերիդ ժայիտով
Դուն ես երկինք եւ գեհեմ.
Լոյսըդ սփռե մեծ նամբով
Քեզի քոչիմ երգելեմ:

Կ'երգէր Ալիշան բոցավառ սրտին խորանին ուղղած հոգին և թռիչ.
Քաղցր էր շունչ օդին. վարդ այտերն զգուէր իր սիրած հարին շողէ շո-
[ղէ ջինջ.

Ան շունէր մարմին. նեկտարը ծաղկանց մէկէն խմելով կարօտը քաշէր,
Անցած և գալիք չարիքը վանել, չնչել և բուրել և դոցել աչեր:
Յանկարծ ան լոկ. ճամբուն եղերքով, անտառի մէջէն դուրս եկաւ ըզ-
[գոյշ

Կին մը սեւորակ, ցրիւ մազերով, մոլոր նայուածքով. դաման ու ապուշ,
[

Չեռքերը սեղմած. աչերը անզուսպ, քարացած քայլով անվեհեր կանգնած,
Ճամբորդին երես թքաւ, հայտնեց. մտաւ անտառին մէջը վաղէ վաղ,
Քրքիջ վայնասուն, երգ մը արտաւեր, շունչ ու դնթիւն ձգելով անծիր:
Լոկ անտառին սօսափիւն սօսեայ, ցաւեր խուռներամ ալեծան կարմիր
Թեւերը իրենց հակայ և անզուսթ ծառերու վերեւ բերին փռեցին:
Լոկ ճամբորդին հոգին ալեծուփ. աշխարհ փոխուեցաւ, փոքրացաւ ցածցաւ.
Չգաց սրտին խոր ամօթ նախատինք. շունչ մը մահացու կտրեց իր ծարաւ.
Հառաչ ու հծծիւն արձագանգ տուին, աչքը չհասաւ ալ մինչեւ անոր.
Այնքան մօտ իրեն. այնքան ալ հեռու, ամէն բան մէջը փշրեցաւ լուսծոր:
Վախու մը առջեւ՝ կասկածով լեցուն, շղթայի դարկուած սարսափեց մնաց.
Յաւիտեան նանիր, յաւիտեան ապրող, յաւիտեան տանջող ցաւ մը ան զգաց:
Կինը անծանօթ, կինը զինք հեզնող՝ անշուշա կը փնտռէր. չէր գտներ երբեք,
Ինչ բան կորոնէր, ինչո՞ւ կ'այլապնէր. փնտռածը կորած լոյսն էր բեկ բեկ:
Մարդկան կը խօսէր. մարդիկ իրեն հետ. իսկ անոր տենչ ցաւ ոչ ոք հառ-
[կանար:

Աշխարհ անապատ և կ'ապրէր դարձեալ. կապրէր ատելու հեզնելու համար
Մարդը մեծամիտ, մարդը ապերախտ, մարդը փոքրոգի, մարդը միշտ նանիր,
Որ կ'անցնի կ'երթայ ստուերի նման և ստուերի չափ ազատ ալ չապրիր:

Բ.

Դարեւոր սարերն—համը վկաներ երբեմնի զօրեղ աղգերու կեանքին,
Որ եկեր, անցեր. ժամանակն սրբեր փառքը ու հեռքեր անոնց զէնքերին.
Երկաթ փշրուեր, մաշեր են քարեր, պատրանքը ցնդեր, ոչինչ մնացեր.
Սարերը միշտ կան. անտառը հակայ հիւսիսանչ, լոկն կը նայի միշտ վեր
Եւ կը տարածէ զէպի Չուրրէնէ, Սալաչ գիւղերը փէշերը իրեն:
Սէգ մահու առջեւ սարերը շունին սեւէ երկիւղ. հանդարտ, ծաղրելէն

Դժողքի մահու յերկրութեամբ, անգոյ, սուտ առասպելին վրայ կը խնդան,
Երբ սարսափահար մարդիկ սմբեր են մահու դժոխքին առջեւ միմիայն:
Այսպէս մոռնալով հողոյ ապրումներ, սիրոյ, ճշմարտին գեղեցկին ձգտում:
Իրապաշտ կեանքի գծում մարտին մէջ ծներ է կրօնք, գերութիւն սոսկում:
Քամին կը փչէ. կամքեր խորտակին, կրօնքը անդօր. թեւերն անթռիչ:
Պատեանը հինցեր, օրրան ըմպարապ. կ'զգայ թէ չնչէ, երբոր էն ոչինչ:
Հողոյ թռիչներ մինչեւ Աստուծոյ չեն հասնիր՝ կ'իյնան. ճիգեր ապարդիւն,
կ'անիծէ ծնունդ. երկրի և երկնի կը տիրապետէ սեւ ամայութիւն:
Տունը գեղեցիկ, անունը մաքուր, վեհ գաղափարի խաչն հրաշագործ
ինչո՞ւ անկնդրուկ ոգի պաշտօնեան՝ իր կեանքն է մերժեր թափով ալեկործ.
Մարդուն բնածին ճրագը չիջեր, մարդու զգացմունք մահով վերջանան.
Երանի անոնց սրտով երկխայ որ հոս չեա տեսնէր սեւ ոգին անբան:
Համբորդին հողին յեցուն ալիքիւ, անուշ նիրհերով կը թռչէր վերեւ.
Բոլորը ինչ էր, անծանօթ սիրերգն մաքրունակ հողոյ խորանին առջեւ.
Շքեղ գիծերով, սլացիկ գլխով գոյութեան պատճառն լուծուէր անոր մէջ.
Կտակածը և վախ ոգի մ'էր դաժան, թէ աներեւոյթ՝ խաւար մը անվերջ:
Թէ երջանկութիւն տենչալով տենչար՝ ընդթեան ծոցին երջանկութիւն կար՝
Բայց իր որոնած երջանկութիւնը կարող էր զինքը դարձնել խելաւ:
Ապուշ ու անխելք ոչնչացումի բոցերն անճաճանչ իրեն չէր հասներ.
Մշակի մը պէս ապագայ յուսով, սիրալառ սրտով սերմնացուն նետէր
Պարարտ հողին մէջ լեցուն ձեռքերով, և անուշադիր իր անձին վստահ,
Նոյնպէս և իրեն պաշտած Աստուծուն՝ իր բոլոր թափով կը թռչէր անահ.
Անսահմանութիւն, յաւիտեանն անծիր, իրեն համար չէր անծանօթ և դեւ.
Աչերը փակած ան կը մրափէր և ոչ իսկ մէկ դուռ գոց էր իր առջեւ:
Համբորդ հեշտօրօր նիրհէ, մրափէ, կու տայ և կ'առնէ բարեւ սրտադին,
Համապիւռ լուսին մէջը պարուրուած գոհար փայլ մ'ունէր. ժպիտ չըր-
[թերին.
Փայլը այն ժպտին, որ ննջող մանկան չրթին կը ծաղկի լուսաթեւ երփ-
[ներգ.

Յամբիկի երազ. լէյլակի դէմքը, օրրանի վարդը, դգուանքի մէկ երգ:
Ուստի և ինչպէս կու դայ կը ծլի մանկան չրթերուն ժպտն այն անուշ,
Եւ խորը սրտին դառնայ ոսկեշող փրփուր թեւերով պար և միգանոյշ:
Հովիկը առած թեւերուն վերեւ հեռուստ կը բերէ սրինգի շշուշ:
Աղբւրի երգի նման կարկաշող նորահաս հարսի երկիւղած մրմունջ:
Անտառի մէջէն հոտող առուակի եզերքով կանանչ ձիեր կը սուրան.
Ձիերն քաղցրալուր անդուլ կը ծորեն ճամբու վրայով կոչ մը բարձրաձայն.
Այս կոչէն շուներն իրարու անցած կը վաղեն կու գան, կու տան արձա-
[գանդ.
Անդող, հաջելով կու դան կը հասնին, կստքը կը շրջեն, յանկարծ կ'առ-
[նեն կանգ:
Անխարդալս ոգի, պահապան վստահ, սեւ, նենգախորհուրդ ոչ մէկ մտա-
[ծում.
Տէրը կը պաշտէ, պատրաստ զոհուելու, մինչեւ գերեզման սէրը անհատ-
[նում,
Ձիերն անտարբեր շուներու դոփին կը շարունակեն իրենց վաղք, ճամբան
Մարգերու վերեւ հոս հոն զարկած կան վրաններ անշուք, թափուր, ան-
կենդան.
Վրաններ շարժուն վազկատու դեղին, երկիրն ակօռող մէկ ծայրէ միւս ծայր:
Մարդիկ չկային. անցեր գացեր են, ամայի թողեր բոյնը սրբալալ,
Լռին վկաներ հաղար ու հաղար բերկրանքի, վշտի յայտնի և ծածուկ.
Օտար երկնի տակ, որուն շատ անգամ սիրար կը քաշէ կարօտը մաշուկ:
Յանկարծ շուներու վստակին հետը թափեցան ինկան ճամբու եզերքով.
Մերկանդամ լաճեր արեւէն այրած, վաղէ վաղ իրար հրմշակելով.
Անոնք կը խօսին, դրամ կը խնդրեն, թէ ինչո՞ւ համար զուցէ՞ չեն գիտեր.
Ձիավար, ձեռքի խարաղան շարժէ, կը սմբին, կծկին, նորէն կը կանգնին.
Կառքին ետեւէն կը վաղեն անդուլ խնդրարկու ձայնով ուղղեալ ճամբորդին:
Ձիերու դոփին, չափնդ և զօղանջ դուրս քաշեն բոյնէն իշխանն ալեւոր.
Վրանին առջեւ կանգնած կը նայի արծուի աչերով չորս կողմը բոլոր.

Ձայնէ լաճերուն. լաճեր կը ցրուին և կ'անյայտանան ծառերուն միջեւ։
Ճամբորդը սիրով անցած օրերու խօսուէն կոթողին կ'ուզէր մէկ բարեւ։
Բարեւն սրտազին ան կը վերցնէ, հպարտ կը քայլէ դէպ ճամբորդն անդէն։
Վազքը կը մարի. ձիեր կը կանգնին. ձիավարն անխօս կը ցատկէ տեղէն։
Ճամբորդը վստահ, խանդակաթ ժպտով կ'երթայ ծերուկին մօտը սիրարկու։
Եւ ալեւորին աչիւր կը լեցուին. կեանքն է ամբողջ. — պերճախօս լեզու,
Պարզունակ սրտի անբիծ հայելի. սիրոյ, ճշմարտին պարգեւ, սիրտին ք։
Ո՛ր, սիրոյ շիթ մը արտասուքին մէջ ինչպիսի՞ գաղտնիք և որքան բերկ-
րանք։

Տանուտէրն յուզուած իր հիւրին կ'ուզէր խօսքեր որ ըլլին սրտին խոր-
շերէն.

— Մեր բոյներ անշուք, սակայն ընդարձակ. ոչ մէկ անտեղի հողեր նորաշէն.
Ինքնին կը կերտենք, նորէն կը քանդենք, կը վերաշինենք տեղին համա-
ձայն.

Պարագան պէտք է մեզ գլուխ ծռէ. մենք կ'արհամարհենք ծնող պարա-
գան։

Կեանքը մէկ շունչ է. որքան որ ապրիմ՝ կ'ուզեմ վայելել և ապրիլ հան-
գիստ.

Ինչ օգուտ և չա՛հ, եթէ ստեղծեմ կեանքի ընթացքին պայմաններ ալ խիստ։
Ահա մեր պարտէզ՝ — մարգերը կանանչ. գոյնզգոյն ծաղկունք այնտեղ կը
ծլին.

Անոնք կը ծծեն կապուտակ երկնի աստղերու նեկտար և ինձ կը ժպտին.
Անոնց չրթերը չունին արուեստիկ համբոյր քաղցունէի, թոյրը հողելից.

Իսկ ես միշտ սիրոյ հոգով թրթուռն կը նայիմ անոնց երեսն անկակիծ։
Իմ դախտին շուրջը կը հիւսեն պսակ լոյս սկսնակապ՝ ժպտուն յեռու-
մով։

Սա մեր հովանին — անտառն դարեւոր լեցուն է սիրոյ հազար բոյներով,
Ուր կեանքեր ծլին, և թևեր կ'առնեն, կը թռչին հեռու, — հեռուն չա՛տ,
հեռուն։

Մեղմիկ քաղցրալուր համերգը քնքուշ որ երկնէ թափի զուարթ ու խօտուն,
Դաշտերն կը հաղնին նործիլ պատմուճան, գիրկընդխառնումի համբոյրի մը
Վարդը կը շիկնի. կարմրուկը դեղնի. թուփին տակ պահուի նորհարս մա-
նիշակ.

Սոխակն դալալէ, մեղուն կը ծծէ նեկտարն մեղրածոր՝ ոսկեշող, արբշիւ։
Վաչկատու ցեղիս ուրախութիւնն է կենսարաշխ արեւն՝ ալքող, անկշիւ.

Անոր նայելով աչերնիս բանանք. անոր նայելով կը փակենք նորէն։
Փառք և մեծութիւն ու՛մ է հարկաւոր, ի՛նձ, որ կը մեռնի, դառնայ հող ան-
դէն.

Մեր վայելքն է մանիշակ երկնի նիրհող գիշերին խոր խաղաղութիւն,
Երբոր ան կուգայ փարիլ կարօտով և սարերն ի վար կ'իջնէ լուսթիւն։

Լուռ է ամէն կողմ, կեանքը կը նիրհէ, երազներ կ'իջնեն ծնկաչոք ինկած
Հողիդ կը ծծէ երկնի մէջ ծաղկած գինի հեշտանքը և կ'օրհնէ Աստուած։

Կեանքը վերծնի, կեանքը կ'ուռճանայ, ծառերու մեղմիկ սօսափիւնն է կեանք.

Սրտի ճրագին լոյսը կ'արծարծի. լարերը ցնցեն երկնատուր հեշտանք։

Ահա պալատներ, դրախտ աննման, վայելքն ու հաճոյք, որ Պարգեւատուն
Ինձի է տուեր. ես քեզ կ'ընծայեմ, եթէ կը հաճի հիւրըս թափառուն.

Հարստութիւնը ինձ հետ բաժանել, գիշերն անցնել յարկիս տակ անշուք.
Եւ առաւօտուն, վաղ արշալոյսին կը շարունակէ ճամբան անտաղտուկ։

Ճամբորդն ուշ դնէր տանուտէր խօսքին, սիրտը ալեծուփ, հաղարմտածմունք
Կ'անցնէին անոր մտքով քառնեկի. կը մթազնէին հողու զգացմունք։

Ինչո՞ւ կասկածիլ վաչկատուն ցեղին ահի համբաւով՝ թ'անձանթ դէմքեր՝
Սակայն իր դէմքին ճիշտ յար և նման. վախը աշխարհիկ կուգար ու կանց-
նէր.

Ինչո՞ւ տատամսի և չերթար յառաջ. ինչ կար և ուր է գաղտնիքը, շարիք.
Մարդ էր՝ մարդոյմէ դողար, սարսափէր. է՛ գնա հանգչիլ ճաշակիլ բարիք։

Նման նմանը՝ ա՛յ մարդ, կը սիրէ և իրարու մէջ թե թիկունք կ'ըլլան.

Մարդը՝ մարդու դէմ չարախամ, նախանձ, սուտ սիրով վարուած նիւթող
[յաւթական։

Բու ձեռքիդ տապար իմ ձեռքիս մէջ է, ալ չեմ հանդուրժեր չղթաներ,
կտաւանք,
Իջէք օգիններ՝ փշրենք կտաւանքներ, ինչպիսի՛ հաճոյք անդոսնել վտանդ,
ձամբորդ, դողդոջե՛ս—ձայն տուաւ անտառն, այսօր դուն նեակ վարմե-
րն խարերայ:
Մարդը ի՞նչ է որ,—հայր, մայր, քոյր, եղբայր, բարեկամ՝ ընկեր հարսը
կը մոռնայ:

Ան խորքը սրտին այնքան թոյն ունի, որ բոլոր աշխարհ կը թունաւորէ,
Ցաւեր կ'առեղծէ, ցաւին երկունքը չէ կարող տանիլ ումէն չառ վեր է:
Հետեւիր ձամբորդ, բոյր—համբոյր, հեշտանք կ'իջնէ սարերէն համառիւս
լուսով:

Ուրախութիւններ, որ խօսք մը չունին, բայց թեւեր ունին սիրոյ անվոր-
դով:

Ես անբարտաւան՝ խորքը իմ սրտին տանջող ցաւի մէջ չեմ կարող սուղ-
ուիլ:

Յաւէտ չէն ուրախ ապրելու համար մարդը կտաւերէն պէտք է ազատիլ:
Հացոյ որ կու տայ արիւն կը հոտի, լեզուն երկասյրի, յաւիտեան խոցող,
Երկինք ինկեր է շատ անդին և ցած, երկրային կտաւեր իրար հակասող
կը ճնշեն վրան, քայլ մը անդդոյշ, չնչին պարագայ լսիտ մը իր գլխուն,
Ցաւը ուրիշին իրեն հաճելի, չափազանց բարձրէն թռչի քուն արթուն,
Ինքը միշտ աղնիւ, պատուաւոր և զոհ, դէ՛հ, լռէ՛, թո՛ր, հայիմ աչե-
րուդ

Եւ մէջը գտնեմ սէր և սիրտանք, յոյս ուրախութիւն, տրամուծիւն և
զուժ:

Ժպտիղ կը բաղձայ, ցաւդ կը ծաղրէ, ճահճի մէջ իյնաս, եթէ զօրեղ ես՝
կը հոտիս չըսեր,—կը փառարանէ, լեզուն պապանձի ինչ որ ալ ընես:

Ո՛ր, մարդկային վախ դէմդ կուեկու կամքը չզօրեր, բաւ է սայթաքիս՝

Ալ վեր չեմ կանգնիր, հազար մէկ լուսանք, յանդանք ու անէճք կը
կախուին քու վիզ:

Մարդը՝ մարդ չապրիր, մարդու պէս ապրէր՝ աշխարհ կը փոխուէր, դը-
րախտ կը դառնար,

Եւ կը վայելին բոլոր միասին կեանքի, բնութեան բարիք հաւասար:

Մնար թէ երթար, ձամբորդն սրտին խոր տարուեր մնաց, խօսք մը լակ
չըրաւ:

Զխաւարն ամեն՝ ձիւրն արձակեց, չունէր մտածմունք, կտակած վախ բը-
նաւ:

Աշխարհիկ հոգսեր այլազան, ճղճիմ հաշուի չէր դներ իրեն կեանքէն դատ,
Վաղն ուրիշին է,—կ'ըսէր ան ինքնին, թէ հասնիմ վաղուան չորէն եմ
ազատ:

Ուր կայ աւելի լոյս ազատութիւն մտածումներու համար հոգեկան,

Ուրախ կարող է մարդ ալ աւելի սրտին խոր իջնել դառնալ անիշխան,

Ընկերակցութեան կտաւանքներ, չղթայ խորտակել, թքներ ամէնուն վրայ:

Պղինձ, գորշ—դեղին, այնպէս մէկ երանդ—սեւ լեղի ալ չէ՝ խարդախ խա-
րերայ:

Ճիշտ այն դոյնին պէս, որ սահման չունի, վիշտը տանջուի, անձկայ անձ-
կալով

Սարերու դիտին թաւիլ և դիտել, ճախրել օդին մէջ արծուի թեւերով,

Հոգին տրտում է, երջանիկ է լոկ ան որ կը սիրէ, սիրէ մինչեւ մահ,

Ոսկին կը թաղեն, դուն ալ սրտիդ խոր սիրածը թաղէ և դարձիր անմահ:

Արծիւը թռաւ, թռաւ ամպէն վեր, օդին ալիքներ ձեղքեց և անցաւ

Ստուերով ծածկած շաւղին եղերքով վայրի վարդենին նոր վարդ մը բա-
յաւ:

Է՛ր տալէն շարժում, ընթացք, քայլափախ չափի չափչփել մարդկան կար-

ծիքին,

Երկնայ ամբոխն չունի արժանիք, ձայնը միացուր քեզ կանչող ձայնին:

Դու աքանջելիք. դու աղբուր կեանքի և ուրախութիւն Արեղակ արդար. թէ ծագիս փայլիս կամ վառիս հիւծիս լոյսըդ համասփիւռ բաշխես հաւասար.

վարդ անձրեւի տակ երփներդ բոցերով մանիշակ ամպէն ծնիս աննման. Պատկեր Աստուծոյ՝ պաշտուած որպէս Աստուծոյ ճշմարիտ, համայնքի ուստան.

Գու շիկակարմիր ոսկի լոյսիդ մէջ նոր լոյս կը ծլի—իմացողութիւնս:
Հիւսնայի ես և խորհրդաւոր, քանի անթափանց էիդ խուլ անկիւն.
Ազնիւ հոգիներ արտառքով լեցուն աչեր յառած քեզ կը հալին. հիւծին.
Չեն ուզեր մեռնիլ և ո՛չ կը զղջան. աղօթք կը կարդան, կը խմեն դինին:
Փառք, երջանկութիւն. երբեմն տանջանք, այսու սիրելի մազերդ ոսկի-հուր.

Այդ առաւօտուն և վերջալոյսին, միայնութեան մէջ՝ խորհուրդ մեծ անլուր:

Աչերը յառած սարերուն վրայ ճամբորդը խոկար այսպէս հիասքանչ.
Լոյսը ծիածան դէս ու դէն փոփ շուշան վշտի հետ սարերով կանանչ.
Երկինք կը վառի, փռչին կը մաղուի. կապանք խորտակին. երկիր կը տըքայ.

Ի՞նչք, վար ի՞նչք երկնի ոգիներ, աւետիս տուէք մարդուն ապագայ.
—Ջարմանայի է. թէ դարերէ վեր լոյսը կը փայլի՝ լոյսը չեն տեսներ.
Դուք, դուք ամենի, խորտակող, փշրող վշտի և սիրոյ անհաշտ ոգիներ,
Ոտքի կանգնեցէք, ի՞նչք քանդեցէք հին եկեղեցին հասկացողութեան.
Հանի՛ճ բարքերու վտակը ցամքի. դձու՛ճ հաշիւներ ձայն մը չունենան.
Անարատ հոգին, սրացք անոր, վերելքի տենչով գտնէ գոհացում,
Մաքրունակ կեանքի ջուրը կաթնահամ խմես, արբենա՛ս ոչ մէկ մտածում:
Խիղճըդ մաքուր է, խիղճըդ ստոր է, գաղտնիքը սրտիդ կ'ստիպուիս պահել:

Եւ կը տանջուիս, կարծես հօր մօր դէմ կը դաւաճանես, բայց ինչպէ՛ս ընելու
Հրացայտ, խորակն, երկաթէ ճակտով, ուրախ և կայտառ տանուէրն խոստեն

Ճամբորդի ձեռքէն բռնած ցոյց կու տար ամէն մէկ անկիւն սրտով գոհանուն:

Դարեւոր, հակայ կաղնիի բունին կանակը տալով դարձաւ ճամբորդին.

— Տե՛ս, հեռուն այնտեղ Պերկրատչիքի ծառագարդ ժայռեր, երկնամարած լին.

Անոնց կուրծքերուն քար ստինքներէն կը ծորեն դողով ջուրեր կաթնահամ,
կը վազեն, կ'երթան, կանանչ ուսիններ ծարաւի, յոգնած թեւերն շատ անգամ

կը լուան անոնց դարդարիւ փախչող քնքուշ ու օրօր կարկաջներու մէջ.
Պտակներ կաղմած՝ նազենի խումբ խումբ կանանչ ուսիններ կ'երգեն երգ անվերջ.

Եւ կը տարածուին և կը խոնարհին այս հովտի մէջը զարդարուած ծաղկով:
Հօրենական տուն ևս չեմ ունեցեր. չունիմ և հիմա. չունիմ և վրդով.

Սիրելի են ինձ հովտի ծաղիկներ. քամին դառնաչունչ, ժայռերն ահարկու.
Իմ մայրը դույլէ՛, թէ ունեցեր եմ, անունն չեմ գիտեր. այդ հոգիներու
Նուիրեր է զիս. նայեր է ինձի, նորէն երազեր—պերճխօս անկիւններ.

Յօղաթուրմ դէմքով, արեւու լուսով, ծաղկանցը պարով թնդացող վայրեր...

Ճամբորդ մի՛ յուզուիր—ճամբորդիդ նման շատեր եկեր են այս կաղնիին տակ

Նոտեր, մտածեր, սիրեր և լացեր, երազեր, անցեր չկայ յիշատակ:

Ահա Բարեկոն, Մեմփ'ս և Հոոմ, ինչ է մնացեր—ոչինչ, բուս մը հող.

Աւեր աւերակ, փառքը կը ծնի, փառքը կը ծաղկի տալով հողար գոհ.

Ինչպէս սխաւ՝ այդպէս կը մեռնի, կը մարին լոյսեր, բուն կը ճչէ հոն:

Գիշերի քամին կը տանի ցանէ նոր և նոր սերմեր՝ փթթի նոր կոկոն:

Այսպէս կը ծաղկին, կու դան և կ'երթան աղղ աղղի ետեւ կորսուին անհետ.

Քանի ալիքներ երևալ ծովուն ափոսներ բանան՝ կը ցայտէ նոր վէտ:

Յատակն անթափանց. խորունկ բնդմնաւոր, ծոցին մէջ ծնին, անոր մէջ
փշրին

Փրփուր ու յոյզեր և յայրատ կուրծքէն կը թափէ յորձունք՝ խելքեր չլմորին.
Չորս կողմ կը տիրէ տնը և սարսափ. քամին կը դադրի. կամայ և կամայ
կիրքերն հանդարտին. տաջուան մեռնի, բայց նորէն ծնին օրեր վարդա-
մած:

Գեղեցիկ աշխարհ, սիւ դրաւ օրէնք. հաստատեց բարքեր, բացաւ խրա-
մատ

Չոր ողով վարուած օրէնքդ պղծեց. գեղեցիկ աշխարհ, որ չըլլատ ազատ
ինչու աշտ բոլոր, և միթէ կարծէ՞ կեանքը վաղանցուկ չղթալի աշտան.
Գայլը դաշին հետ սիրով կենակցի, մարդը մարդու գէմ կտրեր է գաղան,
եւ ամենուն մայր յանուն արտազան պարտք, իրաւունքի կանչելով Աս-
տուած

Լիկել չարաչար, անսխալտ արիւնով հողը շաղաղել, նորէն չղթայած
երկրուն քայլով, դառն քրտիքով կտրել աշդ ճամբան և որով համար՝
Բուռ մը զօրեղներ կարենան վայել, յափրանալ քեզմով՝ գեղեցիկ աշխարհ:
Հրդեհ կայ, հրդեհ, երկիր կը վառի. բոյէ լեզուներ երկինք կը հա-
նին.

Դէս գէն կը տխրին. տարեր բորբոքին. դաշտեր դղրդին, ստուերներ հա-
լին:

Յօղով կրակով բոցավառ հողին՝ փռչի ամպերով թռչի վեր, միշտ վեր.

Մրրիկն բոցավառ ամէն ինչ լափէ, աշխարհ դղրդի շարժի, մանուկ, ծեր:
Սարերէն ի վար կիջնէ լուսթիւն. հրդեհն մարի, կրակէն մնայ

Յագնած և պայծառ, վարդամատ փետրով կարմիր թափանցիկ լոյսը վեր-
բնծայ.

Ան ալ կը մեռնի. բենեղեայ դորս սև, քօղ մը աննշմար տխրութիւն
ինչպէս

Թեթեւ և թեթեւ կ'իջնէ ամպերէն կը գրկէ երկիր սրտով սիրակեղ:

Հանգ/ատ է խաղաղ. սիրէ՞ դու գիշեր, մէկ գոյնով ներկէ գէժքեր և
պատիք

Առողքեր կը փայլին, ճամբորդ, ոտքի ել երկնային համերգն լսէ՞ և ո՛ւշ
գիր:

Անտառն կը շարժի, անտառի մէջէն երգի ձայն կու գայ, անտառն կը
տքնի.

Ո՛վ է որ կ'երգէ և ինչպէ՞ս ուրախ. մէկ օր մը միայն քաղցր քաղցրէնի
Ծովափին կանգնած, ո՛հ, ետ մոռցած, աւազին վրայ հեղ կ'քայլելով

Թռչնիկն աղատ՝ թեւերը պարզած թաւ հետուներ, երգեց անմրդով:

Առայդ և կայտառ. այլ ամ դէմքերով, սրղիք ու հարտեր, թոռունք տանու-
տէր

Վրաններու շուրջ կու գան կը թափին. թէ յաղնած՝ կ'երգեն, կ'ընեն կա-
տակներ

Տանուտէր քովը ճամբորդը նստած կուշտ կուշտ կը ծխեն ծուխը կու կու
տան

Ասկէց ու անկէց կը խօսին բարով, կարծես բլրային երկու սիրական.

Երկինքէն տեղայ շաղը սարերուն, հօտը ու մօտը ծուխը բարձրանայ:

Ո՛, դու ծուխ ժաշրոտ, դու երազներու, վշտի, խնդումի միակ լուս վրայ.

Դու որ կը տեսնես, չես դաւաճաներ. կ'երթոս, կ'երկնես: ցա չես հա-
ցներ

Յուեր և խովմունք գրկիդ մէջ թաղես. սիրով գգուելով սիրոյ գաղտնիք-
ներ.

Գնա՛, հեռացիր, բարձրացիր միշտ վեր, ստիկցուր յարդիկ գաղտնիք ու-
րիշին:

Բոչային համար օտարը ներկայ՝ օտար չէ բնաւ, ուր որ ալ լինին.

Տղամարդ թէ կին, կ'եսամերկ, բոցիկի իր հագի բերթ թօթաւէ վար կամայ.

Երեխան ծծիկը մայրը կը հանէ տոպրակ որբանէն շալակին բարձած.

Գետին կը ձգէ, երեխան կու լայ, կը շարժէ թեւեր, կը ճչէ աշնտեղ.

Կանանչ մարդին մէջ միշտ միշտ կը պսոկի, թէ կը սողոսկի կամ նստած անմեղ

Աչեր կը բանայ, կը փակէ աչեր, կը ցոյց ձակատն, նայի աստղերուն, ինքնին կը խորհի, երկնի կը ժպտի, կ'արձակէ անկապ խօսքեր պերճիտութեն:

Բնութիւնն անոր, ան բնութեան է, մայրը միմիայն անոր պահապան, Մայրը կը հողայ որ ան մեծանայ, մայրը կը սիրէ բայց միայն այսքան: Վե՛րջին շրթին տանուտէրն կ'ըսէ. — Դու ամէն մէկուն զատ զատ կը նայիս:

Երեխաներու այս խեղճուկ վիճակ, անտարբերութիւն մօրը հոգեկից, Բնդի վիշտ կ'ազդեն, թէ ինչո՞ւ ըսէ՛. միթէ՛ այս վարմունք կը գտնուի զու խորթ, ինչո՞ւ զարմանքով չորս կողմ կը նայիս, հոս զարմանալի ոչինչ կայ ճամբորդ:

Ծեր ու երեխայ, տղամարդ և կին բոլորն հաւասար, բոլորիկ, կ'սամերկ, Դուն ինձ այդ ըսէ, կը տեսնես այստեղ բան մը որ բոլոր լիտի, ձեռակերտ, Կոնջ արդուզարդ տուրքն է բնական, ոչ մէկ չսարսուռ և ոչ մէկ կեղծիք: Յայրատ ցուցմունքներ, ինչո՞ւ, ո՛ւմ համար, մարդուն սիրածը միշտ է գեղեցիկ:

Թէ զիրար սիրեն ամբողջութիւն են, և մանիշակներ գարնան բոցավառ, Տղայ թէ աղջիկ բոշան կը մեծնայ, կը վայել կեանքի բարիք հաւատար:

Ուր կը վերջանայ պայտքը հօր և մօր և ուր կը դադարին անոնց իրաւունք:

Բամենէ, բամենէ թէ մնալ միշտ մէկ, սիրել և սիրուիլ գտնուի սիրտ մաշուկ:

Ազնիւը ո՛րն է, ուր է ճշմարտն, բոշան կը սիրէ՝ կը ձգէ ազատ, Բոշան չափ չունի, ցեղովը բոյոր մէկ արիւն մարմին, չունի հարապատ: Իր սրտին խորքը ճամբորդը կրկնեց. — Բոշան չունի հայր, մայր, եղբայր և քույր:

Անոնց բոլորին ցաւն ուրախութիւն իրեն համար չեն, չունին ոչ մէկ բոյր, ինքը միայն կայ, տանուտէր հանդէպ յարգանք, ակնածանք — աշխարհիկ մէկ կապ:

Բոշան կ'աշխատի ապրելու համար, չունի բաղձանքներ՝ ըլլայ յուստխար: Յաւ ցաւի վրայ բարդէ և զիղէ, թէ ինչո՞ւ համար, ինչ հարկ կայ ատոր:

Բոշան հաց ունի. — դո՛ւ է երջանիկ, բոշան ասողջ է՝ աշխարհ լուսածոր, Բոշան կը սիրէ. — սիրածը կ'աւնէ, կեանքի գաղտնիքին զիտակ է բոշան, Ինչ է այս աշխարհ, ուրտեղ կ'աւարտի. — աշխարհ գեղեցիկ — ապրիլ կ'ուզէ ան:

Թաւիշեայ կանանց մարդին ախուած պսակ՝ պսակի ետեւ են կապեր, Ամենուն աչեր հողէ անօթի վրայ է յառած շարժեն զգալներ, Հացի պատասներ ձեռքերնին ճզմած փոյթ փոյթ և լոր լոր բերան կը նետեն:

Կ'ուտեն, կը խօսին, զիրար կը չախեն, ականջ չեն կախեր այլ կը լափիղեն, Արարողութիւն ըսուած բան չկայ, հօթի են կ'ուտեն մինչեւ կշտանան, Օ՛հ մը քաշելով, կոյժը շրթերին կպած կը խմեն պաղուկ ջուր վրան: Թաւիշեայն ու պէս տար տար ուր կ'երթաք, հանգչիլ, պտտիլ, թէ աչքէ հեռու:

Անկիւն մը քաշուած սիրել և սիրուիլ, կեանքը ստեղծել ասանց գիտնալու:

Գացէք, վայելցէք քաղքին անծանօթ հաճոյքն ու հեշտանք, վարմերը և զող:

Նորհաս աղջիկներ և պատանիներ թուփի տակ քաշուին միակ և անքող, Երկնային կրճի աստղը պլպլուն, վարդերն լուստեղէն կը ծծեն թիթիւ, Անմահութեան մէջ երգող լոյս երգին ձայնէն տարուելով գիրկնդրատն թեւ թեւ:

Հեռուն սուրացող համրոյրի մը մէջ հնչէ սոխակին երգը անուշակ, Քաղցր ծորանքով, դարնան զարթօնքով, բայուր նոր երկին, ծաղի արեւդակ:

Անտառի մէջէն հովի պէս թեթեւ զարդարուած դաշտի երկներդ ծաղկունքով:

Թեւերն վար ու վեր, նոճի հասակով, չքնաղ թիթեանիկն թառ խայտալով:

Եւ միշտ յաղթական, անամաչ քայլով, աչերը յառած անխառ աստղի ուն:

23232-59

Անդուլ զառանցող կարօտով լեցուն երազը կ'երգեր յաւիտեան ժպտունս։
Աստղեր լուցին, նոյնպէս և թուռներ, տիրեց լուսնին, լուսին շիկնեցաւ,
ճամբու եզերքի անյայտ, հեռաւոր կիներ անխիտան եկաւ և հասաւ։
Հեռու ամերէն կու դար և կ'երթար, անոր մէջ խօսէր բան մը անծանօթ,
ճամբորդ, աչք ինչո՞ւ տարուած զու այգպէս կը նայիտ անոր հոգով ա-
րիւնտ։

Սիւզը և փոշին մուայ ամպերով ճակտին է զարկեր—անապատ երկիր,
Ինչ որ կը տեսնես՝ դարձեր է սլարապ, անբաժան երազ, հեզնող և նանիր։
Ճամբորդին վրդով, իշխանն ալեւոր նկատեց անդէն, քաշեց ծխափայտ,
Աչերուն մէջէն փայլակ մը անցաւ ի առերութեան սարսուռով անյայտ,
Բայց չափերեցաւ, լուս ալ չմնաց, հանդարտ ու անդորր դարձաւ ճամբոր-
դին։

— Սա իմ թռնիկն է, բոլորը գիտեն, երբեք չեմ լսած դուն անոր մա-
տին։

Ան իմ գեղեցիկ Չուչուլիկան է, ողին դաշտերու խրոխտ, սեւորակ,
ծաղիկներու հետ կը պարէ սիրով, մարդկան կ'անիծէ այրող ցաւի տակ։
Կինը ինչ է որ և սէրը անոր եւ չհասկցայ և պիտի մեռնիմ,
Թէ ան ինչ կ'ուզէր և ինչո՞ւ այգպէս դարձաւ երկնի տակ կենդանի շի-
րիմ։

Յաւի ժպտի մէջ սիրտը զինովցած՝ ան զինքը մոռցաւ և անարտասուք
Իրեն սիրածին ստուերին ետեւ կախուեցաւ, մնաց յայտնի և ծածուկ,
Վարդավառ, ժպտուն, ջերմ շրթունքներով թաղուհի մըն էր ան երջան-
կարեր։

Ան թաղուհի է, թովչայի նորէն, վառ հէքէտիին լուսափայլ պատկեր։
Քաղցր ու անդորր, արեւի ժպտով, միշտ ակնկալու կը հիւսէ երազ,
Քնքուշ մրմունջով կ'սպասէ որ դայ, երբեք ալ չգար բայց անոր սիրած։
Տանուտէր խօսքին ականջ դնելով, ուշ կու տար երգին ճամբորդն վշտա-
լիւ։

Որ վերջալուսին հետը բարձրանար, դարձեալ կը մաղուէր, կը փութը երկիր։

Յաւիտեան անձիր, զեփեւ ու հնչուն, հեկեկող երգին վշտով հեռեց
Չուչուլիկային հրմայող զէմքին երկար նայեցաւ և դարձուց երես։
Անդուսպ հաս ու հաս երկու կաթիլներ ինկան այտերն վար այրող, թախ-
ճայից

Վշտի, կարօտի դաժան սեղմումով ետ ետ նայեցաւ, վերքերն և կակիծ
Թէ սպիացած, ինկած խուլ անկիւն, յարութիւն առին, սիրտը խոցեցին,
Եւ կոյր շաւղով, թախճանքով կրկնեց բառերը վերջին խռոված սրտին,
Որ թեթեւ զգոյշ արձագանգ տուին, սիրտը լեցուցին սիրոյ արտասուքով,
Հեռաւոր, մօտիկ, յուշեր և յոյզեր ճամբորդը տարին հեռուն զէպի ծով։
Բոչան ուրախ է, շատ չմտածեր, բոչան երգիչ է՝ կեանքի սիրահար
Բոչան բանաստեղծ՝ ողի անապատ, վայելքէ, սիրոյ՝ նուագայարդար։
Յրուած խմբերը իրար ձայն տուին ետեւէ ետեւ և երազական
Ձուլթակն և քնար մեղմ գեղգեղանքով երազ ամերու տենչերը բուրեան
Իերին սիւսեցին և տարածեցին հեռաւոր աշխարհ, սարերէն անդին,
Ուր պիղծ մտածմունք մուտք չունին բնաւ, մաքուր սրացքով կը հալի
հոգին։

Վայլէ՛ բարիքներ բարի ձեռնար, ամէ՛ և երգէ և մի՛ յազենար,
Հնչեցուր սրտիդ բարեր թրթուսն, վայլէ՛ գեղեցիկն, կինը հողմավար,
Կինը երկնային և դժոխային, կինը թէ խարող, կինը անուշակ,
Կինը բաղձայի, կինը և ոչինչ, բայց արանց կնոջ... համբուրէ՛ տաք
տաք։

Ժպտա մը միայն անուշ արտասուքով՝ սիրածիդ բլրայ... զէ՛հ, ամէ՛, ամիր,
Յարսթիւն և մահ, վայլէ՛ հեշտանքներ երազ զգուանքի, դու կինը ան-
ծիր։

Խաղողի ջուրով շրթերը օծած, Այիզն արդէն մարդին թէք ինկած,
Իսկ իւմբը կ'երգէ հաճոյ հաճելի, դարունը նախշուն, զեփեւն անձ-
կայրեաց։

Համբար հառաչ
Բոցավառ.

Դառեսեր կամանչ
Սիրուն եւր.

Ծաղկեր կարմիր
Առաջին.

Թիռ վարդը բիւ
Առխակին:

Համբար ցնծում
Երկնային.

Անվիւտ սրտում
Իմ հոգին.

Փչեց հովիկ
Թեւածու.

Գրկիր յուշիկ
Եւ ինձ դու:

Ասողը բռաւ
Ինկաւ վար.

Կուրծքդ մտաւ
Բոցավառ.

Գրկե քնուե

Զիս հեւ հեւ

Քունն է անուե

Եւ բերեւ:

Համբարդ տանուէր կը խօսին կոնձեն դիւթական ցոլքի մը մէջ ողող-
ուած
Եւ հեռուաւ հեռու վերաւոր հոգին արտառքով լեցուած կը տեսնէ երազ:

Գ.

Հեղաճեմ ոտքով թիթեան խառուտիկ, խոշոր և խոժոռ արտառքով լեցուն,
Սեւ և նուշաչեր լուսաւոր աղօտ. թաւ ու եկաւ համբարդի զէմ մօտ.
Դէմքը կեռասի ծաղկին պէս սիրուն, ճերմակ տկուաներն բրինձէ հատիկ,
Եւ մէջքը փափուկ Ալան օրորողին. վարդը վայրենի աշտին զեղեղիկ:
Համբարդ մի՛ յուզուիր, բնաւ մի՛ քաշուիր, հովտաց ծաղիկին վայել թոյր
և բոյր.

Անուշակ սրտով, հեշտանքի համբով, վերջիչէ դինի երազիդ համբար...
Հէգ Չուշուլիկան պահ մը կանգ առաւ, յետոյ համբարդին մօտը նստեցաւ.
Տանուէրն ուղեց համբել դաշտերու ողին թեւածու, բայց սիրտ ալ չբռաւ,
Փայլակներ անցան, խոր խուշ օրոտմունք, երկինքէն տեղար կարկուտ ու
անձրեւ.

Ծովը փրփրահեր, ալիք ծաղկածեւ, պաղատանք, խնդրանք կապար և թե-
թեւ:

Յնծուն ստուամով, լուսնի մպխտով, թաշկոյ գիրկը բաց հէգ Չուշուլի-
կան

Համբարդին վիզը նետուած կախուկցաւ, սեղմեց թեւերով բաղեղի նը-
ման.

Իր ալրած սրտի վշտին արտառքով երեսը թրջեց ալրած համբարդին.

Բայց ոչ մէկ համբարդ, չրթով անկրօն չղաւաճանեց թախմակի հոգին:

— Ըսէ՛, ո՞վ ես դուն, ահա իմ հոգին, ծաղիկ մը սիրուն, կանանչ մէկ
բողբոջ

Ես քեզ ուր տեսայ, ո՛ր, արեւ վարսեր, քեզի կը ձանձնամ, այդ սուտ է չէ,
 Թափէ արիւն մէջ զինի սեւ—կարմիր, ծածկէ զուն ինձի, խմենք զինով-
 նանք.
 Դէ՛հ, այնտեղ նայէ, ո՛ր, ես կը վախնամ, զինի տար հա—հա, նապաստա-
 կըն անցաւ
 Կը վազէ զար վեր, ասող մը ինկաւ, տե՛ս, ինչպէս փայլեց ու անհետա-
 ցաւ :
 Տար ինձի ծածկէ, ո՛ր, ես կը վախնամ, բան մը հետայ, ձին էր տանձար-
 ձակ,
 Եւ Չուչուլիկան սրունքը երկծայ իրարու սեղմած, զողով անպարփակ
 Յօնքը պրտակց, աչեր սեւեռեց, ճամբորդի կշտին կպած՝ մնաց լուռ,
 Ան կը զողզողար, ճամբորդը վշտոտ, տանուակերն ծխէր, երկնէ տեղար
 հար :
 — Տես, օձը փախաւ, զու զիս ծածկեցիր, ան զիս հետաւ, ես ետ չեմ
 դառնար
 Վայ անոր, փախաւ, կ'երթայ կը սուրայ սեւ նոսրիս հեծած, հա, հա,
 կար չկար,
 Դաշտի ծաղիկներն զեղեցիկ են չէ, չա՛տ, չա՛տ ժողվեցի եւ զարգարուե-
 ցայ
 Ես զեղեցիկ եմ, բայց ալ աւելի զեղեցիկ ըլլամ, զուգէ ան կու գայ,
 Չէ, չէ, ան չգար, արդէն զիս մոռցաւ, կը վախնայ չգար, ամօթ քեզ
 վախկոտ,
 Բայց եթէ բռնեն, բռնեցին տարին, ան ազատեցէք, թո՛ւ, ձեզի ամօթ :
 Ճամբորդն սրտին խոր կայրէր, տատաղէր, ցաւ մահասարսուռ հողին կը
 ձանկէր,
 Չուչուլիկային վզին չուրջ, պահ մը, ան ձեռքը ձգեց, վշտոտ կ'արտա-
 ուէր
 Լուռ իրարու հետ շունչ մը խօսեցան, մազերը թօթուեց եւ Չուչուլիկան,

Ագուալի մազեր, հիւստեամ պարաններ կարմիր եւ կարգոյտ ծաղիկներ վրան :
 Արտառք ցամքեցաւ, զգուշացի չեղաով ճամբորդը ըսաւ երեսը ժպտուն՝
 Թէ անոր հողին ամբողջ արիւնոտ, հիւանդոտ վերք էր այդ ըսած պահուն,
 Բնաւ մի՛ վախնար, կարգը համեկուն ես քեզ կը պահեմ, կը տանիմ առ-
 կէջ
 Փռնին կը ցրուենք, ամպերն կը խառնենք, խաւարը պատէ աշխարհի
 երես :
 Մարդիկը դաժան կը վախնան զայս քեզի մօտենալ, զու մի՛ վրդովիր,
 Ինչո՞ւ կը դողաս, զո՞ւ սղի չունիս ել քիչ մը պարէ, ծափ տուր եւ երգիր :
 — Չէ՛, ես չեմ երթար, այստեղ կը մնամ, կը պառկիմ ծունկիդ, ո՛ր ինչ-
 պէս աղուոր.
 Չգէ՛ քնանամ, սակայն քուն չունիմ, ինչ կ'ըսես կու գայ արդեօք ան
 այսօր.
 Մինչեւ կէս դիշեր պիտի սղասեմ, ան չգար մոռցաւ, մոռցաւ զիս վա-
 ղուց.
 Չէ՛, զիս չմոռնար, կ'երդնում չմոռնար, բայց ինչո՞ւ չգար, վա՛յ տամ
 այս զխուռ :
 Դուն երգել զիտե՛ս, ես երգել զիտեմ, քիչ մը սղասիր, ինչպէ՛ս կ'սկսէր
 Հիմա միտքս էր, օ՛ր, դարձեալ մոռցայ, ինչպէս կ'սկսէր, աչեր սեւ
 աչեր :
 Եւ Չուչուլիկան մազերու միջեւ մատերը խփած զիւթական ճիգով
 Գեւորնը յառած աչերը դռնար, լուսաղգեստ երկնի բարձրացնելով՝
 Ծանօթ անծանօթ սրտին սիրելի երգը կ'ուռնէր, թեւերը իջան :
 — Վաղուց չեմ երգած, մոռցեր եմ, ըսէ՛, աչեր սեւ աչեր ինձի կ'ըսէր ան.
 Եւ Չուչուլիկան քիչ հեռու քաշուած աղբիւրի ձայնի նման հեշտալից,
 Սիրամին աչքէն առած լոյսն աննիւթ, անուշ ու քնքուշ, երգեց սիրա-
 լից.

Աչեր սեւ աչեր
Գեղեցիկ,
Աչեր հուր աչեր
Լոյս սասիկ,
Երագներ անծիւն
Աչեր ծով՝
Սիրքս խոցեցին
Ժպտելով:

Աչեր սեւ աչեր
Բոց, ժպիտ,
Աչեր նուր աչեր
Մարգրիտ,
Փայլուն եւ ժպտուն
Արեւեկ,
Աչեր սեւ խօսուն,
Բոցեղեկ:

Ո՛ր, այդ ինձ երազ
Յամիկին,
Աստղ կորուսած
Երկինքին,
Քաղիկ սալ անուր
Վարդ համբոյր՝
Գրկիդ մեջ անյուր
Թիւ ի բոյր:

Աչեր սեւ աչեր
Գեղեցիկ,
Աչեր հուր աչեր
Լոյսն յամիկ,
Երագներ անծիւն
Աչեր ծով՝
Սիրքս խոցեցին
Ժպտելով:

Վիշապը ճամբորդին անհուն էր անվերջ. թախծանքի շունչը կը դղուէր
այտեր.
Երէկուան կեանքը յարութիւն առեր, փոշի ամպերով երկինքէն մաղուէր:
Կամար էր կապեր, արփի լոյս ձգեր՝ ծաղկոցի ծաղկանց հիւանդոտ ողին.
Իջեր էր խորունկ լուսաղլեւտ գիշեր. կը հոսէր կեանքի հին եւ նոր զինին.
Բոց աչէն խոցուած, սիրտը ծարաւի, արիւնը չրթին ցամքեր էր եւ չոր.
Աչեր սեւ աչեր, քու լուսիդ մատաղ, ա՛, մեղքը մեծ էր՝ սէրը զօլ աւար:
Դէ՛հ, երգէ՛, երգէ՛, աչեր սեւ աչեր, խոշոր, գեղեցիկ, մրմունջն երկիւղած
Սրտի բոցավառ, որ միշտ կը դողայ, կը վախնայ հալի, կը հիւսէ կրազ,
Սիրէ՛ եւ սիրէ՛, յաւիտեան այրիւր. բայց սիրէ նորէն, արտասուէ անուշ,
Եւ առանց սիրոյ ի՛նչ է որ կեանքը. ճահիճ հովիտ մը՝ ուր ծաղկունք քըն-
քուն ջեն բուսնիր, ծաղկիր, կը հոտի միայն. գարշելի եւ ցոփ, զգուանքով լե-
յուն.

Կայծակի հուրով երկունքը երկնող սիրոյ բոցերու աչերը խօսուն.
Երգէ եւ սիրէ՛, սիրէ՛ մինչեւ մահ, ծնանիր կրկին եւ սիրէ դալձեալ:
Այսպէս հիւսելով աղնիւ վերելքի լուսավառ չքնաղ ճամբուն կատարեալ:
Մըրիկը անցաւ, արցունքով լեցուն կուրծքը սեռած է, կ'երգէ անդիտակ
Սիրտը աւերակ, բայց սրտն կը մնար հոն երջանկապիւս լոյս մը յիշատակ:
Հոյսը ու մօտը հէզ Չուշուրիկան՝ կ'երգէ սեւ աչեր, վիշապ անխառն:

Սէրը սիրողին, պաշտատանք լսին և անմխիթար կարօտն հողեկանս:
 Ճամբորդն արիւնոտ վէրքերն յուզելով՝ երգին ետեւէն կը թռչէր՝ կ'երթար,
 Աչեր սե աչեր, աչեր հուր աղբեր իրեն նայէին ժպտով անսպաս:
 Աչերը գոցեց, հոգին կորսնէր, ան կըմբոստանար և սրտայ ուզեց,
 Ջայնը կոկորդին մէջ խեղդուեցաւ, բաւ մը խեղ չըսաւ՝ դաւն էր խոր,
 անտես:

Կինը տարտախտ երգը ընդհատեց, անոր մօտ թաւ հայցալից աչքով,
 Պահ մը ժպտեցաւ և ալ մօտեցաւ, բայց այդ ժպտ չէր, անձաւ մէկ վըր-
 դով:

— Ճամբորդ, դու կուզես ևս քեզ ֆալ բանամ, աչքիս մէջ նայէ, ձեռ-
 քըդ ինծի տուր

Ես հիմայ, հիմայ, կեցի՛ր, քեզ կըսեմ, հիմայ, մի՛ վախճար, ահա, չա՛տ
 մեծ դուռ:

Մտեր ևս սարսափեց, ինչու կը վախճիս, ծաղիկն է ծղկը՝ ինչու չես նայիր,
 Առուի կրկնոյ տե՛ս, ինչպէս անուշ, լսէ՛ գեղգեղանք, ձայնը կարեկիր,
 Չեռքերը փաթթեց, ինծի համբուրեց, սե նժոյգն հեծաւ ձգեց և գնաց

Գնաց ալ չեկաւ, անգամ մը տեսայ, սւրտեղ չեմ յիշեր, ևս եղայ շատ լաց,
 Չքնաղ, լուսափայլ երկնային վարդին հոտովը արըշխ՝ դու ձեռք ևս տուիր
 Հոգիդ ցաւեր է, սիրաբե թրթռուն՝ ա՛յ, արիւնտեր, անհամար փուչեր:

Վարդը միշտ խօսուն, համով ու հոտով վարդը դիւթական, եթէ թունալից
 Թուփին տակ կանանչ դուն երտաղեր ևս անմահ մահացու կեանքը սիրալից
 Վարդը դերեր է, անուշ քունի մէջ քեզ օրօր կարդայ, հազար մէկ թով՝
 չանք:

Թուփին տակ պահուած օձը թունաւոր, ա՛յ, խայթեր է քեզ, չունիս ըս՝
 փոփանք:

Ես օձ չեմ եղած, օձն կը վախճամ, ա՛յ, օձը եկաւ, ինչու կեցիր էք,
 Ան յանցանք չունի, կեանքովըս կ'երգնում, կ'երգնում աչքերովս, մի՛
 դատապարտէք:

Ո՛վ գիտ կոտորակց, ևս պաշտպանուեցայ, անտառին մէջը էի առանձին

Խնդրեցի, լացի, ս՛հ, ևս կը վախճամ, արիւնը ցայտեց, ան ինկաւ գետին:

Աչեր սե աչեր

Գեղեցիկ:

Աչեր բոց աչեր

Ծով երկինգ:

Յուսեցե՛ք փափկ:

Սիրածիս

Մազի մեկ թելին

Չնայիս:

Դաւն ինչու կուրաս, մի՛ լար, կը խնդրեմ, վարդը սիրուն է, բայց քեզ
 չէ ճանչցեր:

Վարդը կտորեր ևն, ան նստեր կուրայ, վարդը ստիպելին արիւնոտ ոտքեր
 Հիմայ կը յիշէ և կուզէ լուսայ աղի արցունքով՝ ստիպելն ալ չկայ,
 Ստիպելն սե հաղեր, թփին տակ պահուած օձն խոցոտուած, նստեր և կու
 լայ:

Այ ևս չդառնար, վարդը սիրած էր, սիրար վիրաւոր յիշէ երգելն,
 Դունքն էր անուշ, կեանք կար անոր մէջ, հիմայ քուն չունի, չէ մոռցած
 նորէն

Շիթ մը արցունքի, սիրոյ ցաւի մէջ ինչ մեծ գաղտնիք կայ—մխիթա-
 բութուն:

Արե կը ծաղի, կարմիր է արեւն, բոլորն ևն տխուր, կը հօտի արեւն,
 Արեւն ցրցկեր ևն երկինքի վրայ, գացէք չեմ ուզեր, թողէք առանձին:

Ես հիմայ կերթում, սրտուն կը ցատկեմ... բանամ գերեզման, լիզեմ վէր-
 քերին:

Եւ կեանքի գոչեմ, ան ալ կազատի իմ մօտը կուգայ, չէ ան ալ չդար,
 Վաղուց գիտ մոռցու, թէ անգամ մը գայ, դուրսըս գլխին, ծաղկունքով
 դալար

Կուտայի սիրով իրեն բարձի տակ. յոգնած կը հանգչէր զիս համբուրելով.
 Մագերս անուոր ձգէի մէջքին վարդ սուանի պէս ալիք ալիք ծով,
 Զեփիաւը դողով զանոնք օրօրէր, սիրածը ծծէր բոյրը հոգեկից,
 Վարդէ չրթերը չրթերուն հպէր ժպտուն երեսով. հոգով անկակիծ...
 Զեռքը առեր ինծի, տեսնեմ դեռ ի՞նչ կայ. պիտի տառապիս, դու մի՛ տ-
 րիծեր,
 Բայցուի արշայոյսն. աչեր սե աչեր քեզի կը ժպտին երկխայ է դեռ.
 Ան քեզ կը ճանչնայ, իսկ դուն ալ զինքը, բայց երկուքիդ մէջ բաց ան-
 դունդ մը կայ
 Ո՛հ, այն անդունդը, սե գերեզմանի եղերքով կանցնի. հեռուն կերկնայ.
 Բայց երջանիկ ես, թեքը նորահրաշ. կրկին պիտի ապրիս, պիտի երազես.
 Երազն ալ կեանքն է. պիտի տառապիս. սերտը սիրածիդ զրաւ դէր հա.
 Համբոյր մը միայն, համբուրիդ կարօտ, յամբիկի երազ, լուսազգեստ բարեւ.
 Աստղեր կը թեքուն, գիշերը կ'անցնի. մօտ է առաւօտ, կը ծագի արեւ.
 Եւ Զուռլիկան պատկերի նման, երազի մը մէջ եկաւ եւ գնաց.
 Ան անհետացաւ անտառին մէջը, ձայնը դեռ կուգար ցնծուն եւ թէ լայ.
 Լոյսը չի համար. խաւարն չի բաւեր. իջէք ոգիներ, քանդկեցէք երկիր.
 Մարդիկը տղէտ. աշխարհ գեղեցիկ. ուղածը ընկա կեանքը վարդկարմիր.
 Համբոյրը վարդի փուշերն հանելով ցողաթուրմ ծագկանց վրայով կանցնի.
 Վիրաւոր սրտին թարմագեղ բոյրը ազատ թռքերով ծծէ թափոններ.
 Օղապար ծողկունք երկնիդ փունջ հիւսն. ոսկերուս աղբեր մէջը կը
 [նետնեւ]
 Մրափող ծովուն երզը դայլայլեն. թէ նուշը ի՞նչ է՝ մարդիկ չգիտեն.
 Անճնասիրութեան եւ ստեղծութեան ձեռքը մատնուած զողան սարսափով.
 Հայածող ստուեր. թէ իրենց ծնունդ, ալը չարութեան եւ սե ցաւի ծով.
 Զայն տուն կրկին, քիչ հեռուն ինկած եւ համբ կտրած թուփերը կանաչ.
 Կեանքով ոգեկտա անձրեւի նման օդը լեցուցին հազար մէկ ճաճանջ.
 Տառապող սրտի խորանին ասջե լուս եւ երկիւղած գլխտհակ դարձած.
 Պատիւ ու յարգանք, հիմայ երգեցէք. թող ծագկին մարգեր թիթեռով լեց-
 [ուած]

Տանուտէրն զգոյշ, իր հիւրը կանչեց իրականութեան դէմ եւ յանդիման.
 Զեռքին մէջ բռնած կապոյտ սպիտակ բաժակ մը օղի, թոյնը դիւթական.
 — Իմ Զուռլիկան գնաց եւ կուգայ. դէ՛հ, խմենք. կոնձենք եւս մէկ բա-
 [ժակ].
 Օղին անուշ է, կոնձենք մենք օղին, ան մեզ կը բերէ նիրհ մը անուշակ.
 Տես, ես չեմ խոկար. դուն ալ այս գիշեր մոռցիր ամէն բան որպէս իմ ըն-
 [կեր].
 Բաղքենի կեանքին անթիւ արդեւքներ բոշան չի գիտեր, նայպէս չատկոյծ.
 Պատմութիւն չունի, անդեալ մը երբեք. կար եւ կը մնայ մի միայն ներ-
 [կան].
 Բոշան կը ծնի՝ աշխարհ կ'սկսի. Կործանի աշխարհ՝ երբ մեռնի բոշան.
 Ինչ է պատմութիւն, չղթայ մը կապանք, հիւսուած նախանձով շահի հա-
 մեմատ.
 Իրարու խառնած բռնակալ ոգին, կապը չարութեան, հարուստն ու աղքատ.
 Բայց ո՞վ կը տանի բնւոր պատմութեան եւ քնկերութեան բարքեր անարդար.
 Հարուստը ունի ամէն իրաւունք եւ հանդստութիւն, վայելք անհամար.
 Իսկ ժողովուրդին կեանքը աղէտ մը. իսկ այդ պատմութեան չնորհիւ ամի-
 տա,
 Մեր պատմութիւնը խոնարհ կարծիքովս. ամենէն յետոյ կը դառնայ մէկ
 փոս:
 Իրարու հանդէպ բոշան փոխադարձ անճնանուէր է եւ սիրով լեցուած.
 Այս իսկ պատճառով ան չի չարչարուիր ստեղծել կապանք, պատիժն ու-
 նատուած.
 Պատմութիւն չունիմ. հանգիստ եմ անդորր. երկնի տակ կ'ապրիմ որպէս
 մէկ առակ մարդ.
 Պատմութիւն ծախէ կեանքը եւ ալ տառաք. դարէ դար հիւսուի չքով կամ
 անգարդ.
 Հազար չարչարանք, հազար դիակներ իրար կապելով իրեւ պատուանդան.
 Աստուած՝ իմ արեւ, սարերն իմ որբան. ծագկանց թոյր եւ բոյր իմ բարոյա-
 [կան].

Աստղաղարդը երկինքն՝ մեր եկեղեցին։ ուրախ լի աղաթ մարդ կրնայ լինել։

Աշխարհիս վրայ մէկ խորմունք ունինք ինչպէս կարող ենք վայելի և ան-

թոյն ափսոսել, զոհուել—սիրտուել, սիրել և սիրուել յաւերժ անկապան, Ռարիշին կամքէն, քանի առողջ է, երեսք չկախել իր կեանքը բոշան։ Աղլակը կեանքին՝ յարը թրթուուն, բոլորը ներկող մէկ բան միայն կայ։ Քաղցր թոյն մըն է, թէ որ կը խմես՝ կը դառնաս Աստուած և կամ սա-

րանայ։ Բոշան կը խմէ՝ կը դառնայ նոր մարդ, իսկ քաղաքացին խորհրտայ, ասոր։ Բոշան կը ձգտի կը տիրապետէ, արարողութիւն ալ չկայ անոր։ Բոշա աղլիկներ կը թռնան, կամին բնութեան ծոցին մտքոր, պարզու-

նակ, ինչպէս անտառին մէջ խնձորներն, երանի անոր գիտակ անդիտակ նորահաս, կարմիր, արող խնձորի համով ու հոտով գգլիւն, արրչիւ, Ձեռք կուտայ անոր, ձեռքին մէջ կ'իջնայ, երազ կը տեսնէ, յաղթական

Համբոյրի մը տակ զոգաթում ծաղկին, անյայտ գոռանքի գինին գիւ-

նէ կեանքը կանցնի ալ անկէջ յետոյ միշտ օրը օրին մինչև գերեզման։ Ըամբորդն զգացումը գարձաւ տանուտէր, կը ձայնակցի՝ քեզ իմ բոլոր

Քաղաքը պիղծ է և թէ բանակալ, քաղաքը ունի հաղար մէկ վրդով Սիրոյ սրբութիւն պէս պէս բարքերով չարիքի, վշտի պատճառ կը դառնայ Դրամի համար ետ կը ծախէ, կը դառնայ ստրուկ, նենդ և խորհրտայ, Մարդը աղաթ է, կինը ո՛չ կըսեն, բարոյականի բմբունում բնաւ, Այլ հասարակաց կեղծ կարծիք մը կայ և կեղծը կեղծէ ան ալ որ է լաւ։ Կեղծ մտայնութեան յաւերժ խորտակել՝ եթէ աղքատ եւ կեանքը չբաւեր, Թէ արհամարհեա վրազ կը թափին, քեզի կը փեթթեն՝ մանուկը և ծեր։

Կինը բարեգութ անարատ աղբիւր սուրբ ուրախութեան և տառաւծային, Կինը և գոթիք, խորհուրդ անպտուղ, յաւիտեան խոցող, տանիլ զժուարին Ո՛ տայր ինձ գոհել այն խորհրդաւոր կինը անպատում ջերմ երանութեան, Որուն սուրբ կուրծքին գոհելի եւ կեանք, յոյս եւ սիրտանք, մայրը սրբ-

ութեան ձամբողքը լսեց, երկնի աստղերուն զէմ իսկ վշտացած գետին նայեցաւ։ Վիշտը չափ չունէր, տանուտէրն զգաց և ծանր անդորր աչքէն խօսեցաւ, — Ինչո՞ւ կը սղաս, կանցնի ժամանակ, կը մոռնաս բոլոր, կը սիրես նորէն եթէ այս աշխարհ քեզի չձանչնար, դու ջանա՛ ձանչնայ, դնա՛ ձամբայէն, «Կինը վարդերով ծածկած կողով մ'է, օձեր ֆշֆշան տակը վարդերուն, Վարդին դուն նայէ, ձեռքը խոթէ մէջ և մէկը դուրս բեր, քիչ մը բախ-

տին թող եթէ ան իմ չէ, դու բախտաւոր ես, իսկ դու կը դառնաս աստղ մը շող-

շող եթէ այն օձն է, որուն թոյն կըլլայ ցաւի, վէրքերու բալասան և ցող։» Վարդինի ցոլքեր ետ ետ կը դառնան և հովին կուտան վշտերն ահագին Խօսքերն հմայող քողը կը պատանեն, իսկ անդուստ հողին տխուր է կրկին, Ան լոկ կը տենչայ սուանձին մնալ, աղբիլ ինքնիշխան և անդատատան, Ամէն օր և ժամ սիրածին համար սրտին խորչերուն կանգնել նոր խորան։

6

Ո՛վ է որ կ'երդէ ցաւերը սրտին, ո՛վ է որ կ'զգայ սեւ հողէն անդին Գարուն հեշտանքի ալիքն մանիշակ, ո՛վ է որ լսէ ձայնը անմահին, Կ'երթայ գլխահակ աստղի ու լոյսով երկնէ կաթիլով օրօրներ կարգալ, Ո՛վ է որ վշտի դառն արցունքով ժպիտ մը ունի չրթներուն դարձեալ։

Ո՛հ, այդ արցունքը, ժպիտը դո՛ւար հոս մէկը չկայ բարէ՛, համկնայ,
Ոչ հայր և ոչ մայր, ամենք անտարբեր, ցաւից տառապանքն հեղնող ան-
[խնայ,

Օտարը քեզի չի ճանչնար, ցաւիր, անոր համար ալ ան կը խծրծէ,
Ապա ի՛նչ կըսես՝ թէ սիրողը քեզ, արցունքը ծաղրէ, երես դարձնէ:
Բարիքը խորհին, խղճիդ կոչ կ'ընեն, բնաւ չեն խղճար, ո՛ւր արդարութիւն
Անձնուէր հողի տանջուէ և զոհուէ, չունիս հա՛ղչելու դարձեալ մէկ ան-
[կիւն:

Վշտովը տարուած, անարիւն սրտով ճամբորդը դիտէ բոշաներու պար,
Թեւածու և խօլ, փոթորկոտ ծալքով, փշուր և փշուր պար մը հողմալար:
Ծափիկ կը զարնեն, կը շօքեն, ցատկեն, մէկ քայլ ետ առաջ կ'երթան, կը
[դառնան,

Ձեռք ձեռքի կու տան, օձի պէս սոսին կը դառնան, ծռին և կ'արձանա-
[նան:
Ոչ լոյսի մութի մէջ սրտողներուն աչքերն խնդրարկու, վայելքն սիրաշուք՝
Հագով կը տեսնէր, դուրս կուգար քունէն, արիւնոտ սրտէն կը կաթէր ար-
[ցունք:

Դարձաւ տանուտէր. — և Չուշուլիկան գնաց ալ չեկաւ, մի՛ թէ չպարէր:
— Առաջ կը պարէր. հիմա կը հեւայ, վաղուց է չունի տատրակըս բնկեր,
Ծաղկած՝ խամրեցաւ, հէքէտթ մըն է, թէ կը փափաքիս՝ ես քեզ կը
[պատմեմ,

Մարդու ճակատը ինչ որ գրուած է ան չի սրբուիր, այդպէս կը կարծեմ,
Անոր զէմ կռուի մարդը կը ճգնի, պէտք է հանդուրժել այսպէս թէ այն-
[պէս:

Բախտին անիւը կը դառնայ ինքնին, բնաւ մի՛ զօրեր՝ մտիկ չընէր քեզ,
Չուշուլիկաս ալ դարձաւ անպարտ զոհ մէկ զարկին դաժան բախտին ա-
[նըսպաս,

Անոր Աստուածը թէեւ չմեռաւ՝ կեանքը խորտակեց յաւետեան անդարձ:
Թէ այդ բազմին անոր պարզունակ հոգին ի՛նչ զգաց, ոչ ոք գիտէ գայն,

Մեծ գաղտնիք մըն է իր և Աստուծոյ միջեւ յաճախուած, փոստ սիրոյն
միայն,
Դիպուած մը կեանքի, մռայլ սրտում, փոխեց տեսարան, պատկերներն
չարժուն

Սոսառափիւնի հետ մրմնջող հողին՝ դարձաւ ալիքներ, խորտակող, ծփուն:
Դու նշմարեցիր, այսու չես գիտեր այն գեղեցկութիւն որ ունէր անցաւ:
Ան պիտի տարէր նոյնպէս և այսօր՝ թէ չխաթարէր տառապանքն և ցաւ:
Տասնը եօթ տարու էր Չուշուլիկան, ինչպէս ամէն օր ուրախ և զուարթ
Անտառը դնաց առտուն աշխատիլ, ծիւ վարդն էր բացուէր անոր այտին
վարդ:

Կ'երթայ ծառէ ծառ ոտակ հաւաքել իրեն յանձնուած զործին համեմատ,
Այսպէս յաճախուած իր ընկերներէն բերկրանքով լեցուն անկապ և ազատ՝
Կ'իջնայ անտառին մէկ խուլ անկիւնը, ծառի շուքին տակ կը նստի յոդ-
նած,

Թէեւ չգործէր, կ'երդէ բոցավառ սրտին մանկական տենչերն ու կրակ:
Ոսկեջող կրակ, մրմունջներ բուրեան, ոսկեզօծ թեւով ծաղիկէ ծաղիկ,
Առտուն ծիրանի ամպերէն ցալտող գոյնզգոյն լուսով թիթեա խառուտիկ,
Օղապար սիւզով երկինք բարձրանայ, կապոյտ ամպերէն կ'երդէ ծիածան,
Երդը վերջ չունի, օդ—օդ գարար՝, անտես կը սփռի ծածկոյթի նման:
Մացառներու մէջ կրկեր կը դադրին, թռչունք ծնկաչոք ան մտիկ կ'ընեն,
Օձը մի միայն նախանձով վարուած կամաց և կամաց մօտեցայ իրեն:
Վտանգը մօտ է, անխուսափելի, երազէ տարուած ան բան մը չզգար,
Օձը սոյլի սոյլ միշտ սողոսկելով, անչունչ անչունչ, զգոյշ ծառէ ծառ
Դէմը կը յղուի, երդը կը լսէ, ան փախչիլ կ'ուզէ, ո՛ւր պիտի փախչի,
Ամպեր կուտակին, փոթորիկ—կարկուտ, երկիր զզրդի, պտտիկ, փչի:
Օձը ֆշֆշալ, տազնայ և երկիւզ, չորս կողմ կը նայի՝ չկայ մէկ շշուկ,
Մինակ է՝ կը զգայ սրտին բացայայտ թունայի օձին խորհուրդը ծածուկ,
Հպարտ ու խորխոր և ինքնախառն օձը կը շափէ սաքէն մինչեւ վեր,
Քարը կը նեղէ, օձը չարմիր, ապակի աչկեր, կոյր—մրրկայեւ:

Օձը թռնալի հարեւան գիւղի տանուտէր որդին էր տխուհոյակ:

Ահա կը շարժի. սակայն որդերն ալ ճախճի մէջ զեռան. աղտոտ նախառակ. Կիրքը լինելուն միայն իր օրէնք. կ'ուզէ յաղուրդ տալ. կայսր թիւն ա-
նել.

Օձը կը ցանկայ—ամէն զգացում հոտած աղբիւսի կոյտին մէջ խեղդել
Սիրոյ հեշտանքը վայել փափաքի. բերնէն կը թափէ աղտոտ լորձուէնք-
նել...

Բոչա աղջիկ է, ինչ արմէք ունի. մերժել—թէ ինչպէ՞ս, պիտի յանդգնէր.
Իրմէն աւելի ո՞վ է զօրաւոր, առաքինութիւն. պատիւը կամ լոյ.
Յառաջ կը շարժի. թռնելիքս. զող զող ետ ետ կը քաշուի. անտես պատու-
հաս:

Թեւեր թափ տալով կը խնդրէ ցաւի խոր զխտակութեամբ խղճալ և զը-
թալ.

Յանուն Աստուծոյ և մեռելներուն կոչ կ'ընէ իրեն, պաղատի դարձեալ:
Անօգուտ խնդրանք. սպառնանք ոչինչ. ամբարիշտ ձեռքեր ընդունին օղա-
կեն.

Մաղերն ոլորած շուրջը դատաւիւն, ցոփ հարուածները հողին կը պրկեն.
Եւ ան կը մարտի. կ'իյնայ կռուելով. թէ քաղցր կուլ. բայց անհաւա-
սոր.

Անտառ վշտի վերջին փոփոխութիւնը եղող սուր ճիչը կը յուզէ անտառ.
Աստուած կը կանչէ, սրտիկէ տրծուի պէս բարձունքներէն խոյանայ լուս-
ծոյ.

Անդունդին վրայ թառած ամայի թեւը տարածէ երկաթ, զօրաւոր:
Նժաւեր և խոտեր կը շառաղունին. շառաղող ողին կը լսէ. կ'իյնայ.
Մութ ամպի մէջէն փայլակ մը կ'անցնի. լոյսը կը ծագի. երկինք ևն վը-
կայ.

Խորը անդունդին զեռնաքարչ կ'իյնայ և ալ չկանգնիր օձըն այն անարդ-
Ալ չՖշՖշար. ալ չթիտրտար. անկէ զօրաւոր դաշոյնի մը զարկ:
Թմրած, ծխալով, հեղիկ երկիւղած, քաղցրարոյր ծաղկին հոտը չնչելով.

Կայուել շրթերուն՝ շուրթերը կ'աւծ. շուրթեր սր դողան սուրբ բարկու-
թիւնով.

Սէքերն խնդրարկու. աչերուն յառած անուշ կարկաշով հէգ Չուչուկիկան՝
Իր սրտին սիրած իմ Լըրօրողին՝ կեանքի կը գոչէ. կտրիճն անարգութեամբ:
Թեթեւ և զղոյշ զիրար ընդգրկած սիգածեմ քայլով զերդ եղնիկն աղատ,
Կը վազեն կու գան, ո՞չ քուն ո՞չ տրթուն լինձի կը պատմեն այս երազը
վատ:

Հիւրս թո՛ղ զխոնայ. այդ չէ ստակալին, ստակալի վատ ևն ունիւնք և
օրէնք.

Զօրաւորին է և արդարութիւն. ոսկին իրաւունք. խիղճը ծախու գէնք.
Մարերու կողքին, ճամբու եզերքով քեզի կողոպտել ճգնող աւագակն
Եթէ անգն ու տեղ կրնաս սպաննել՝ կը դատաւար կտրիճ, անխախտ բարու-
նակ

Բոչա աղջկան պատիւ կողոպտողն օրէնքի առջեւ կը դատուի մէկ գո՞ւ:
Պատիւէն անդին. պատիւէն վսեմ հանդէպ սիրածին կ'իյնը ինչ ունի,
Շնացող քաղաքն ուրիշ չափ ունի. պունդիկը հարուստ կը վայլէ պատիւ.
Ոչ մէկուն մտքէն, նոյն իսկ տմուսնոյն մտքէն ալ չանցնիր պահանջիկ
հաշիւ:

Բոչան այդպէս չէ. բոչան կը սիրէ. աղջիկը սիրած թէ գայն չսիրէր.
Բոչան չլիկէր. բոչան չտանջէր. բոչան կը սպաննէ սիրածը անտէր.
Եթէ սրտին վիշտ, տանջանք, տառապանք չկրնար տանիլ—մարտիկ անօ-

գուտ,
Եւ իր սիրածին երջանկութենէն՝ իր երջանկութիւն աւելի անգու թ.
Բոչան ստոր չէ. բոչան արդար է. բոչան աղքատ է՝ չստ հարուստ սրտով.

Սիրող սրտերու համար ալ երբեք արդելք չգնէր. ունի միշտ գորով.
Երբ կը անանձ՝ բուն թռչնիկը կ'առնէ ձաղը թեւին տակ կռուելու պատ-
րաստ

ձիշտ այդպէս ալ ևս հասնող վտանգին առջեւ շրմբած դարձայ անդը-
գաստ.

Ամենէն առաջ որը դգուէի. երկուքն հաւասար սեղմէի կուրծքիս,
 Եւ կը խորհէի՝ թէ ինչ չեմ գիտեր. դուցէ՛ և ոչինչ, տարուեր հոգիս:
 Հեռաւոր տարերն, հովտիս մէջ գիրդան կանանչ ուռիներն չուրջս պարէին.
 Օրէնքն յայտնի էր—չղթաներ և բանտ, չարչարանք զրկում և մահը զըլ-
 խին...

Տենդ մը անկեղու հոգիս սայրասուր ճանկերով ճանկէր, ուր էր փրկու-
 թիւն.

Այդ ուրուականի զէմը ժանտածուտ յանկարծ զգացի սեւ ատկութիւն:
 Ներքին անձանօթ մէկ խոր զգացում հոգին կը զգուէր հէզ թռչնիկնե-
 րուս.

Անոնք կը զգային. խօսիլ հարկ չկար. յաղթութեան բերկրանք չուէր
 ապացոյց:

Երեքս վեր կայինք. ժամանակն սուրար. պէտք էր ոտոտակ անդունդը
 բացուող.

Օրէնքը փշրել, կապանքն արձակել, վտարել հեռուն ճամբէն ահ ու զող.
 Ապագան յարդել և բանտի փոխան՝ ազատութիւն, կեանք պարզեւել հո-
 րէն:

Պէտք է բաժանել, հարկ էր բաժանուիլ. բայց ինչպէս բսկ՝ քսի հեզնելէն.
 Եւ Չուչուլիկան պարզունակ ոգով անդէն ինձ հարցուց. քար ըլլար կու-
 լար.

Ես չթուլացայ.—իմ կամքը այս է. կոյր վստահութիւն և ոչ մէկ պատ-
 ճառ:

Մահակ պանդուխտի տմէն բան պատրաստ. թէ անմխիթար՝ այսու երջա-
 նիկ.

Անմեղ—յանդուոր, բաղէն սրտախոց սեւ նժուղն հեծաւ արի, զեղեցիկ.

Վստահ թէ կրկին կու գար ժամանակ կը ծաղկին ծաղկունք երփներդ ու-
 կհնուր.

Կոյր վստահութեան թունաւոր բաժակն առանց զանդառի խմեց ցմբուր:
 Չուչուլիկան լուռ, այտերը թռչմած, լուսավայլ ալիքն մազերու ձգած.

Բողբոջներն կախուած ճակտին եղերքով զեփուքը օրէ՛ ինչպիսի՛ երազ.
 Վեր առաւ գլուխն. չուչան հայկացքով ճակատն երկնցուց՝ և ան համ-
 բուրեց.

Այս համբուրիս մէջ կար ամբողջ աշխարհ. չուչը կենսաորեր. անկեղծ,
 սրտակէզ.

Քչեց նոյն հետայն և հորիզոնին կապուտակ լուսին մէջ անյայտացաւ:

Տխուր տեսարան և չնաշխարհիկ, անյայտ, անակից բաժանումի ցաւ.

Այիք ծուփի ծուփ իրար խառնուած երգ մը կ'երգէին արեւելեան:

Անսահման վշտի տարածութեան մէջ՝ թափառի, չըջի իմ Չուչուլիկան:

Տարինք չարչարանք, հազար անարգանք, ոչինչ զուրս եկաւ սահնցան
 օրեր.

Թէ եզրօրորդոյս բացակայութիւն կասկածներ յարոյց, բախտը կը ժպտէր.

Եղածին վրայ ալ չէի գաւեր և Չուչուլիկան թեւիս տակ առած

Յամբիկի նիւթով սրտին ալիքներ կը փայփայէի յուսով վարդամած:

Սիրածէն զրկուած սիրտը կ'արիւնի. կը ցանկայ տեսնել կը հիւսէ պսակ.

Եւ սիրով լեցուած ակը արտառքի կը յոյզի, ցօղէ, այրուքն անուշակ.

Յուսոյ ճաճանչներ յայտնի և ծածուկ կը բերեն չրթին միմեանջ թրթը-
 ուն:

Ինքը տխուր չէ, բայց զէմքը ամպոյն. սեւ աչերուն մէջ կայ թախիծ
 մ'անհուն:

Կը նախատեսեմ՝ մրրկին մօտայուտ. թ'անդունդէ անդունդ ժայսեր զըլ-
 տորին.

Ծաղկաձեւ ալեաց փրփուրներու տակ հոգին ծխածան ծխայ կարօտին,

Թոտնիկըս նիւթէ. վարդ—կարմիր յուսոյ մենամայն երգով զողողջ թեւիս
 տակ.

Դաշտերն բնդարձակ. անտառներն մթին. սիրածն ազատ էր՝ բայց վիշտն
 անյատակ.

Ան իր տէրը չէ. անձին հետ մարտի, կը հզնի սանձել փոթորկոտ յոյ-
 զեր.

կորսն աղիմադրել, բոլորն նուաճել, քաջի պէս մեռնիլ զլուխը միշտ վեր, եւ նստած մարդին մանիշակ երկնի վրայ նկարէր երբեմն զմայլած Անտահման տիկեր, զրախտ և զժոխք, անվերջ — զեղեցիկ քաղցր մէկ երազ, Օր մը վազելով տոգոյն և գինի, բերկրանքով լեզուն՝ կուրծքը հեւալէն Ան քովըս եկաւ, զողջով ծնրադիր, վախով կասկածով, աչերն երգելէն՝ ցնծուն և տրտում, աշխարհը մոռցած, զինարրուքի մէջ կամայ մը պատմեց.

Թէ երազներուն անբաժան ընկերն անտառի միջով եկեր էր ի տես, երկառարդին այս քայլը խիզախ նախ ինձ թուեցաւ երազ և տեսիլ, Ան զեւ գինով էր սիրածին տեսքով, երբոր նաչեցայ չսկսած խօսիլ, Տերեւի մը պէս սկսաւ զողալ և լայով կրկնեց հանդիպումն անյոյս, Ով է որ գիտէ երբ արշալոյսին աչեր կը բանայ՝ կ'անցնի մութէն լոյս՝ Թէ պիտի տեսնէ և մահը լուսին... Նորէն յողմութիւն, կրկին աշխատանք:

Սիրար ծարաւի, առուակը վճիռ, կարօտը ալոյղ՝ ոչ մէկ սիրտանք, Իսկ ազատութիւն չառ ծանր մէկ բն, երբոր ազատ ևս բայց անկամ կրկին, վատահ ընդունեց զառն լսածանում, կարօտն զայն նեւեց մէջը անդունդին:

Յանդուգն է սէրը, թոռնիկիս պայծառ հակառակ զիտեցի՝ նոր կեանք էր առեր, Սրտով անհամբեր ինձմէ կը սպասէր խորհուրդ երկիւղած և կամ հրաւեր, Արիւնտ սրտով, հոգով պատասուեն, խոնարհ անտրտունջ և արտասուելէն Պատգամըս առաւ, վազեց և գնաց, ևս կը բամբէի սիրածը նորէն, երկրիս մարդիկ կան՝ ծնին չապիկով, անոնք չեն զիտեր դաւերը անդիր Երջանիկ սակայն՝ ան որ կը սիրէ, թէ վիշտը հոգին եզրէ սեւածիր, Գնաց չգարձաւ ևս Չուչուլիկան, պատեց զիս կասկած անողորմ և մութ, Կ'ապասեմ չգար, ամէն մէկ վայրկեան սովի տարիէն երկար և անդութ: Այսպէս գիշեր էր, զուր սպասելէ, ճարահատ ելայ զինքը փնտռելու

Անտառը մտայ, անտառը մութ էր, սարսափ մը ունէր սրտին ահալիւ, Անտառը իմ էր ևս ալ անտառին, էր կը վախնայի, ծառերը կանանչ Անտառի մէջէն անցնող առուակին եզերքէն զող զող քայլեցի առաջ, Ոչ ոք, բուն ճշեց, օյ, երեք անգամ իրարու ետեւ, չարագուշակ ձայն, Շունչըս կտրեցաւ, սիրտըս դադրեցաւ, ուժգին բարախեց նորէն զարձ առնայ:

Դարձեալ բուն ճշեց, կասկածը սեւ է, սիրտը կը հանկէ և մահատարոււ, Մոռնկըս կտրեցաւ, ալ չէի կարող քայլ մը իսկ առնել, երթայի զէպ ուր:

Անորոյ վիճակ ոչ առաջ ոչ ևս, այս տեսակ տեսն ահա կը դառնայ Մահը սիրելի կը քանդի բոլորն, մահը կը կանչէս որ օղնաթեան գայ: Ոչ քուն, ոչ արթուն նստայ ևս մարդին, ուղեցի պոսալ — համէք, օղնաթիւն:

Կուս և խոր վշտերն, որ խօսք մը չունին, ձայնըս խեղդեցին, ջանք, ճիգ ապարդիւն:

Չարչարուէ՛, տանջուէ՛, լսէ՛, տառապէ՛, կրկին բարձրացիր կուսելու պատրաստ:

Մեծ ուրախութիւն, եթէ յաղթութիւն կրցար ձեռք ձգել չ'ենկած զխտապատ:

Գիշերի թեմիկ հովիկը անուշ բերաւ ականջիս երգի մ'ելեւէջ, Չայնը հետեւ չէր, կամայ և զգոյշ, թեթեւ զողջոջուն մութ անտառին մէջ:

Թոռնիկս կ'երգէր, ան ողջ էր, կ'ապրէր, ևս կրկին ծնայ, երգին զրի ուշ, Ոհ, ինչ զեղեցիկ, լուսծոր երկնեկանդ, անտառը հագնէր կանանչ մը անուշ:

Ամէն բան մոռցայ, անկուշտ ծծէի երկնէ կաթիլիս թափանքն հեշտաբոյր:

Եւ սրտիս խորը անհատ ա՛ն համեմատ կը ծաղկէր վարդը, սոխակին համբոյր:

Յանկարծ տեղն ու տեղ երգը կտրեցաւ. սուր ճիւղ մը անցաւ ճեղքեց մըթ-
նոյրս
Ես նստած տեղէս վեր թռայ գացի. ու ինչ կը տեսնեմ՝ ոլորտ ու ոլորտ
Քինարբու գէմքով, սեւ դարսնակալ գինուած մարդիկներ. — անիրաւ
աշխարհ...
Ամպեր դիզուեցան. փայլակ մը անցաւ. հողիս դարարեց և պատեց խա-
ւար:
Աստուած մը չէի. Աստուծոյ պատկեր՝ միշտ անարգուած, սիրելի երբեք.
— Մի՛ յուզուիք բնաւ սիրուն թռչնիկներ, ահա ես հոս եմ, ինչ կ'ուզէք,
բռէ՛ք.
Հայհայտեք, լուսանք... յանուն օրէնքի ձեռքը կտրիճիս զարկին չղթա-
ներ,
Իսկ Չուչուլիկան ոգեսպառ ինչաւ թեւեր թռի տայով սրտէն կարեկէր:
Թեւիս մէջ տուած վաղելով անցայ անտառի մէջէն եկայ հասայ հոս.
Կեանքի կանչեցինք. աչքերը բացաւ. աչքերը փակեց և մնաց անխօս...
Չարաշուք գիշերն՝ լոյսը լափիզեց, և այսպէս դարձաւ անապատ երկիր:
Այնպէս էր զրուած. այնպէս ալ եղաւ. զմեկմ գոտակներ, սեւ ճակա-
տազիր:
Թափեցինք ջանքեր կտրիճն աղատել, անօգուտ անցաւ. — դատապարտե-
ղին:
Եւեղճ արդարութիւն. դատախազ... պաշտպան պատուոյ և ինչքի, անար-
գարութեան:
Ժանտաժուտ գէմքեր կեղծ արդարութեան. խորամանկ և նենգ, բորենի,
պոռնիկ:
Ճշմարտն ըստ՝ յանցաւոր դարձաւ. թէ ուղիղ չըսէր՝ կը մնար գաղտ-
նիք,
Անպալտ կ'արձակուէր, ուստի կողոպտէ՝ անպատուէ՝ մեռցո՛ւր, բայց
ձեռք մի՛ խնար.
Ահա օրէնքի մեծ բարոյական. արդարն յանցաւոր, անօթին տխմար:
Կեղծաւորութիւն և ստորնայում, ստախոսութիւն և նենգաւորում,
Սպառնալիքներ, բռնակալութիւն՝ ահա քաղաքի կուսքերն անպատու:
Չուչուլիկային ճիշերն լուսահատ օրէնքը ծաղրեց նկատի չառաւ.
Ան խենդ է բախն, օրէնքին տոջեւ արմէք մը շունի ուղիղ թ'անիրաւ.
Իսկ դատախազը այնքան հպարտ էր, որքան հպարտ չէ աղբիւսի մէջէն

Քուրջի կտորներ ժողովող աղքատը՝ երբ մահ պահանջեց իր գահի բարձ-
րէն:
Բոչան յոմար չէ. ան կը հասկնայ, ճակատագրապաշտ է սակայն բոչան:
Ես մարդ ծնելուս համար զղջացի, այո՛, հաւատա՛, այն օրը միայն:

9.

Տխմար, անխմատ, կեղծիքով լեցուն էակ մըն է մարդ, ճիւղ և հովայ,
Այդպիսի ժամեր, բոպէներ կան որ՝ իր իսկ գրծածին ինքը կը հաւատայ:
Ըսածը չըլլայ՝ կը ծաղրէ, հերքէ, պոռնիկ, թէ կուտաւ կը թռչի բարձրէն,
Հաշիւ մը չտար. հաշիւ մը չառնէր, այլ կը թափառի միշտ հեռու ճամ-
բէն:

Չուչուլիկայի համար դու մի՛ լար. երջանիկ է ան սիրովն անպատիր:
Այնպիսի սիրտը աղօթք մը ունի. անձը չճանչնար, չթերն չեն շարժիր.
Հողին փափայ և կը հասկնայ այն բիւր բիւր անգամ կրկնուած բառեր.
Անոնց միջոցաւ առաջին վերջին մարդուն կը կապուի սրտով կարեկէր.
Գո՛ւն ալ սիրեցիր՝ խեղճուկ թափառիս, ինչ լաւ է կրկին պարը սիրերդին.
Քուրջի մէջը իսկ որ չկորուսիր և աղօթաւայր սիրածիդ հողին:
Ննջէ՛ և մի՛ լար, փնտռէ՛ և գտիր. դարձեալ ծնրադէ, չինէ՛ մէկ նոր
ժամ,

Կերտէ՛ նոր խորան. փնտռածը քեզ հետ կու գայ աղօթել դուցէ՛ այս
անգամ,
Թո՛ղ սրտիդ խորքը քեզ համար միայն բան մը աղօթէ. սիրտըդ մ'ատեր,
Թէ պատառ պատառ սիրտըդ յօշոտէ՛ ժպտէ՛ դու սիրոյդ, անգուծ է մ'ը-
սեր.

Չերդ վարդը սիրող սոխակը երգէ գլուխըդ որպէս ուսին բլար յեց.
Անցած և գալիք օրերըդ մոռցիր սիրածըդ կ'ըլլայ ապա քեզի պէս:

Անցորդն է տխուր. տանուտէր հետը կը խմէ գինի. խօսի երազկոտ,
Ծերուկը թէ չէ հողով անտարրեր կաթած արցունքին սրտէ արիւնոտ,
Պատմէ անտարսուս՝ թէ Չուչուկիան. ինչպէս քիչ առաջ միշտ ամէն գի-

շեր

կ'երթայ թափառիլ անտառին մէջը, տեսնել այն ուր տեղը ան կը պատկէր
Գեղեցիկ անկիւն. վայրի վարդերէ, կանանչ թերթերէ շինուած հարսի բոյն:
Հոն կը ծնրաղբէ, հողը կը պաղնէ. այնտեղ ան խմեց գինի կեանքի թոյն.
Հոն վերջին անգամ հոգին լկեցին. գրկեց զատուեցաւ կեանքի երազէն:
Թէ սոխակն չկայ, արիւնով ներկած վարդերը ցնծուն հողին կ'օրօրէն.
Լսէ՛, ան կ'երգէ. յիշէ՛ այս երգը. բոշային կեանքը և Չուչուկիան.
Ան երբեք չլար. կեանքը ու արիւն կը քամէ բերնէն ծաղկանցը բուրեան:

Շրթիդ վրայ
Կիսաբաց
Տեսայ. — մոռցայ
Այօրք, լաց.
Կաւմիր վարդեր
Քաղցրաբոյր.
Պլպուլն եկեր.
Մեկ համրոյր:

Վարդերն ֆֆուտ
Այտերուդ
Գինին անուտ
Ներկեր նուրբ.
Այդ վառ գինին
Տուր ծծեմ
Արեալուսին
Սիրադեմ

Գո՛ւ մի՛ գոցեր
Իմ առջեւ
Մեծիդ դռներ
Սիրաբեւ.
Միակ համբան
Ուր տանի
Արեալուսեան.
Տու՛ր գինի:

Գինին խմեմ
Գինովնամ.
Քեզի գրկեմ
Մոռանամ.
Դուն եւ Աստուած
Անճամօր.
Կեանքի երազ
Մօտանա:

Գիշերին հովիկ հեռուստ հեռուոր կը բերէ երգին անուշ երևելք.
Կը ծնին ցոլքեր, մրմունջ և թռչանք, ամէն կողմ սփռին՝ երկնի, երկրի
մէջ.

Լոյսը պլպլայ. ճրագն բորբոքի, գարունը չքնաղ ծնի այս գիշեր:
Համբարդն հիտաքանչ վրդոված խուզէ յատակն անթափանց, յոյզեր ու
յուշեր...

Ետեւէ ետեւ թռփերն լսեցին. քանի մը զոյգեր հոս հոն մնացին.
Թեք ինկած մարդին, ամէն բան մոռցած քուն քաշէ անուշ տղամարդ և
կին.

Սարերէ իջնող խաղաղութիւնը խորունկ դիւթական՝ պարուրէ երկիր
Գունը անուշ է. բոշան վախ չունի. վերէն կը հսկէ երկինքը անձիր:

ճամբորդը դարձաւ տանտէր նայեցաւ. ան պարպեց բաժակն, քաշեց ծը-
խափայտ.
Անտառի մէջէն ալ Չուչուլիկան քնքուշ և թեթեւ դուրս եկաւ անայտ.
Եկաւ նստեցաւ անցորդին քովը, ձեռքին մէջ ունէր ծաղկունք երփնե-
րանդ:
Ինքնին խօսելով ծաղկունքը սիրեց, ծաղկունքը ժողովեց առաւ քիչ մը
կանգ,
Նորէն տարածեց. յետոյ աչերը ճամբորդին յառած կամացուել ըսաւ.
— Ասոնք ժողովեցի անկողնիս համար, ցողաթուրմ ծաղկունք. սակայն ան
չեկաւ.
Այ ինձի պէտք չեն. հոմն իսկ չէր փշեր. այսպէս գիշեր էր, երկինք առտ-
ղավառ.
Չքնաղ մասրինին դարձեալ ծաղկեր է, բաժակը լեցուն գինիով վառ վառ:
Երբոր մօտեցայ վարդը քաղելու ստուեր մը անցաւ և զարկաւ ձեռքիս.
Դարձայ նայեցայ. զեփիւռը անցաւ, թերթերը բացաւ վարդը կանչեց զիս.
Ժպտեցաւ ինձի, ձեռքիս մէջ ինկաւ, վարդը քիչի տամ. ըլլայ ձեռքիդ
զարդ,
Խորքը անտառին շատ սեւ բան մը կայ, պահուի ծածկուած, օձի մը թա-
կարդ.
Այս գիշեր նորէն, շատ աշխատեցայ չկրցայ պատուել այն սեւ վարադոյր.
Այս եղունգներով. հողը պեղեցի, հողը թէ թայ էր թէ արիւնաթոյր.
Մէկը չտեսաւ. փնտռածս չկար, հողը ծածկեցի. չտեսաւ զիս ան.
Խոտերը կանանչ տաքովս ճղմեցի, դարձեալ բարձի տեղ նկատեցի վրան:
Իրենց ստաներ չարժեցին ծառեր. տերեւներն ցնծուն տունին ծափիկ ծափ.
Երբոր երգեցի ինձի նայեցան. ցօղը ցնդեցաւ շուրթէս հրատապ.
Յետոյ հարցուցի. ծառերն լսեցին. հետքերը անոր ինձմէ պահեցին:
Հովը կ'օրօրուէր. սիւզը զրկեցի, համբոյր մը տուի հողի և մարմին.
Հովիկը շուտ շուտ բարձրացաւ, թաւ, համբոյրս տարաւ, գտաւ դայն
արդեօք.

ինչ լաւ, անուշ էր. ծաղէ ծագ դողով տուի այն համբոյր՝ ինկայ ծըն-
կաչոք:
Ես չէի գիտեր թէ դուն այստեղ ես. կը խմես գինի, ինձի կը սպասես:
Գիշերն զարթեր է, փթթեր են ծաղկունք. մտքովս կ'անցնէր թէ չըլլար
այդպէս.
Մութը կը սիրեմ, գիշերը խօսի. մարդիկ կորսուին. չունիմ ես տրտունջ.
Միթէ չեմ սիրեր դու խորունկ գիշերն. ան ուռած կուրծքին ունի ու-
րիշ շունչ:
Մահիճըս տեսայ. չորցեր են խոտեր. գլխուն՝ արմուկին հետքերը տեսայ.
Ինչպէ՞ս հրճուանքով ուժգին, սիրայից ան սեղմեց ինձի հոն կուրծքին վը-
րայ:
Հիմա մեռելի հոտը կը բուրէ թուփերու ներքեւ փռած անկողնէս:
Խոտերն չորցեր են, ծաղկիներ չկան. տարին ալ չեկաւ ձգեց զիս այսպէս:
Ինչ գեղեցիկ էր. Աստուած ան գիտէ. երկինքէն ալ վեր թռչէր մեր հո-
գին.
Հուր բոց աչք ունէր, այտերուս վարդին նեկտարն կը ծծէր. ցօղեր կարօտ-
գին...
Ճամբորդ, է՛ր այդպէս արեւու դողդոջ ցոլքին պէս դողաս ուժգնութե տա-
կէն.
Լոյս զեփիւռն ցնդեր. քիզմէ աւելի երջանիկ դուցէ՛. բայց դժբախտ նո-
րէն
Աշխարհի ծոցին սրտիդ սիրտին միջոտ առաջ գնա. որպէս ուխտաւոր
Սիրէ՛ և ննջէ՛. զարթիր և սիրէ՛, երգէ՛ կեանքիդ մէջ վաղուանը այսօր.
Կեանքը իսկ այս է. բաւ է աչքիդ մէջ աչքէն լոյս մ'իջնայ. քուկըդ է երկինք
Աշխարհի վրայ ես չեմ հասկնար սեւ տակույթեան խորհուրդ և գաղանիք:
— Ասանձին էի. սակայն չվախցայ. դացի հետուէն զիս կանչող ձայնին.
Բարձրացաւ, թաւ. հողի թէ ստուեր. տեսայ թառեր էր այնտեղ մեծ
ճառին.
Լստայ թեւին տակ, ձայնեցի չեկաւ. միայն կը նայէր. բաւ աչք ունէր.

Սոսկալի աչեր, խոժոռ մէկ նայուածք, մազերէս բռնած քաշէր զէպի վեր.

Ձեռքը բռնեցի, ափիս հայեցաւ, ստուերը կորաւ, ծառը խշխշաց, Ան զիս կը ծաղրէր, ես բոլոր հոգովս իրեն ժպտեցայ, անկէ իջայ դաժ ժողովեցի ծաղկունք և պատրաստեցի գլխին տակի բարձ, մազերըս ծածկուց.

Դարիւ և դարիւ առուն կը վազէ, անուշ, հեշտօրօր առուակի կլնոյ, կը սպասեմ՝ չգար, մեղքը իր վզին, բայց ինչու հիմա դարձեր է վախիտ, էաւ է որ չգայ՝ թէ ոչ կը բռնեն, դարձեալ կը տանին չառած իմ կարօտ, Չորս կողմ՝ նայեցայ՝ շուռկ մը չկայ, աստղերն կը խօսին, ծաղկունք զըլխիս տակ

Երբոր հոգիի շուրթերս հոգին՝ անոնք այրեցան, եղան փշածակ, Դողալ սկսայ, ուղեցի ծծեկ ցօղիկը երկրի և ինկայ վրան, Փուշ փուշ, բոցեղէն անթիւ ասեղներ վարդի պէս ծակող սիրտըս թափեցան,

Եւ համբուրեցի սէր—բախտին օժած այն հողը ճամուկ, սակայն և այն պէս...

Այդ ինչպէ՞ս նայուածք, աչքերդ վար ա՛ւ, զիս մօտիկ կ'ընես և կը դողդոջես,

Համբոյրս առաջին չես տեսեր՝ գիտնաս, համբոյրըս տուած չէ անոր պատկեր

Ես այն ժամանակ շուրթըս կողկով չրթին հայեցայ, անտառ կ'երգէր, Մանիշակ, շուշան սրտերնուն յոյզէն համբ կտրեցան, ան զիս վեր վերցուց,

Հովի պէս բռնեց, սիւզի պէս զգուցեց, ես վարդ կտրեցայ, երկինք բարձրացուց,

Էոյսը կը պարէր, նայէ՛, դէ՛հ նայէ՛ ինչպէ՞ս կը թռչի իմ տուած համբոյր, թռաւ, ալ չկայ, սէր պահօրեցաւ, կրնամ գայն գանկ հոտէն քաղցրաբոյր,

Պչպուլը տարաւ, չէ՛, բազէն եկաւ, լսէ՛ բուն ճշեց, թռաւ ալ չկայ,

Դիչերը ծածկեց, աստղերն սրահեցին, նայէ այն աստղին հոն սարին վրայ, Անոր ժպտան է, կ'երգնում ես քեզի ծաղկած մարդերով, այդպէս ժպտեց ճիշտ,

Ես այդ կը յիշեմ, չեմ մոռնար երբեք քանի կեանք ունիմ, դուն ալ յիշէ՛ միշտ:

Հիմա կը սիրեմ դողի կաթիլներ որ աստղը թափէ ծաղկանց ծոցին մէջ, Ան ալ անրիժ է, նոյնպէս պսպղուն համբոյրը առջին վառեց զ'ս անշնջ, Ես չատ կը սիրեմ նաեւ փոթորիկն, իրար կը խառնէ երկինք և երկիր, Կ'սպասեմ չգար, մազերս քակեմ և ծածկեմ կօւրծքիս կոկոններն կարմիր,

Դո՛ւ վիշտ մը ունիս և կը տառապիս, ինչու կ'ալտատուես, ինձի պէս մի՛ լար,

— Ըամբորդ, անհնջ դէր Չուշուլիկային, ան չխտակ կ'ըսէ, մեղք չես հասկնար,

Երգն հոգի ունի, քեզի կը խորէ, վիշտդ ահագին կը խորէ ուրշին, Հիասթափ հոգիդ վիշտ վշտի վրայ՝ դիզէ՛ և կերտէ քեզ մէկ նոր երկին, Կայծոռիկի պէս թուփերու ներքեւ, խոտերու վերեւ լոյս ժպտ չրթիդ, Փայլէ՛, թռչկոտէ՛ սիրով անթառամ կրակին այրէ ծաղկին նորթիթիթ, Քեզի կը տեսնեն, հաւեէդ վաղեն որպէսզի բռնեն և դու կը փախչիս, Երգէ՛, ձեռքը ինկար քնքուշ երազիդ, զարդը ես դարձեր ճակատին անրիժ, Երգէ՛, թռչկոտէ՛, երկնային կօւրծքի ծաղիկըս վերեւ հեալով սրբիւ, Եւ այն ժամանակ կը մեռնիս հանգիստ, զգուցիւ քնքուշ երազդ անծիր:

— Դու վիշտ մը ունիս, աչքիդ գրուած է, մի՛ ջանար պահել, նայէ՛, ա՛հ թռաւ:

Փայլակ էր՝ անցաւ, չէ՛, ասուպ մըն էր, չրջան մը ըրաւ, և այդպէս անցաւ,

Անշուշտ յիշեցիր, Չուշուլիկայէն չես կրնար ծածկել, սիրտդ բարախեց, Ան վրդովեցաւ, անցաւ և գնաց, աչերն վար առաւ, նայէ՛, նայէ՛, տես:

Թէ ևս ըլլայի, վա՛յ, արխանոս սիրտ, փոքրիկ և սիրուն, բայց ուրիշ տուն
 ԼՈՍՈՒՆ

Սրտիդ մէջը կայ բան մը հեծեծող, դուրս եկ երազէդ, եկուր ինձի մօտ:
 Դու սիրտը կու լայ, իմը ուրախ է. համբոյր մը միայն, ա՛ռ, գնա՛, թը-
 ուր.

Անցած օրերով, դալիք ժամերով, երգէ դարերով ցնծուն անպատիր:
 Դու միայնակ ես, ես ալ՝ ինչ ընեմ, իմ վիշտը կերգէ, դու կը տառապիս,
 ե՛կ, եկուր պարենք, թռչինք ու երթանք, ծաղկած դաշտերով անցնինք
 անկսկիծ

Եւ արթնցնենք նիրհող ծաղիկներն, վարդըս քեզի տամ, կ'ըլլաս երջանիկ,
 երջանկարեւր է. սրտիդ երազին պատկերն է չքնաղ, նորածիլ ծաղիկ.
 Ե՛կ, արթնցնենք ծաղիկը սիրուն, ան պիտի թափէ իր վարդ թերթերէն
 Կեանքի ճրագիդ մէջը քիչ մը իւղ. թէ թափէ սիրով, ժպտով, երգելէն
 ձրաղէն չմարիր՝ ճամբան կարճ երկար կը լուսաւորէ գիշեր և ցորեկ.
 Այդ լոյսով միայն դուռն ուրախութեան կը գտնէ, բանայ հոգին սրտա-
 րեկ:

Դու զիս մի՛ ծաղրեր թէ ան հոս ըլլար դու կը տեսնէ՛ր, չեմ ես գեղեցիկ
 Շիրտակը ըսէ՛, գնաց և չեկաւ, ինձմէ գեղեցիկ կայ ուրիշ աղջիկ:
 Գիտես օր մը ես ջուրին նայեցայ, ջուրը յուզուեցաւ և ցտակեց վեր վեր.
 Համբուրել ուզեց, ամէցայ փախայ, ան հոգի ունէր թէ չէ ստուեր էր:
 Ճամբադ լուսածոր, նստէ եզերքին, հանէ ոտքերուդ փուշերը սեւ սեւ,
 Զափրուկը վերցուր և մէկիկ մէկիկ փեթթէ թերթիկներն ցողէ հեւ ի հեւ,
 Մէկ հատիկ քաշէ պ'ա՛ ժպտի, ըսէ՛—ապրիմ թէ մեռնիմ—ժպտէ՛, սպա-
 սիր.

Կրկին մէկ հատիկ քաշելով կրկնէ—մեռնիմ թէ ապրիմ—մեղք է մի՛ նա-
 յիր.
 Շրթերուն վրայ ան խօսք մը չունի, կիսաբաց շուրթէն մեղրը դու ծը-
 ծիր...
 Դու չատ տխուր ես նստել բախտաւոր, կ'երգնում գիշերով, կ'երթնում աստ-
 զերով

Սրտիդ սիրածին ցրուած մէկ հայեացք շրթերուդ մնաց, ծիրանի է ծով:
 Ա՛յ, դու ծծեր ես անմահի ջուրէն, ծաղիկն ծաղկեցաւ, արի՛, խնդրէ՛
 դու

Քեզ համար պէտք է կաթիլ մ'արտասուք, համբոյր մը միայն անմահ
 դառնալու:
 Բաղձա՛ և խնդրէ՛, իսկ դու չես կարող, ան մանուշակն է պահուած
 թուփի տակ

Աղու սեւ աչեր քեզի կը նային, գգուէ՛ դու ս'րով վարդին սուրհանդակ.
 Չեւքըդ երկարէ՛, կը վախնաս դաշիլ, ան ալ սիրտ ունի, լսէ՛ թիկ թակ
 թիկ.

Նորածիլ բողբոջ, շուշանք մաքուր, անսկիզբ հողի, հովիկը թեմիկ,
 Գեղեցիկ աչերն արտասուքով լեցուն, դու կը դողդոջես, իրաւունք ունիս՝
 Աստուծոյ տուած մարդիկ կը մերժեն, կը թափին վրադ բոցնել քու վիզ:
 Դու միայն կ'ուզես կաթիլ մ'արտասուք, համբոյր մը միայն—Աստուծո՛ւ
 իմ Աստուծո՛ւ...

Թէ այդ համբոյրը թերթես վարդ աչքէն, ո՛հ, կը դողդոջես, երկնային
 երազ,
 Ես քեզի կ'ըսեմ, հաւատա՛ ինձի—դու չես հաւատար, բոպէ մը, հի-
 մակ...

Յետոյ դադաղին մէջ թէ դնեն քեզ վարդ շուրթի ժպտին և համբուրի
 տակ

Այ շուտ կ'երթայիր երկինք ես կ'ըսեմ, դրախտն և դժոխք մոռնալով բո-
 լոր,

Հաւատա՛ ինձի, գիշերը բարի, ֆալլա յաջող է, ողին դորաւոր,
 Եւ այն համբոյրը այդ վերջին ժամուն կը դառնայ կեանքիդ լապտերը
 անշէջ՝

Հետդ կը տանիս որպէս յիշատակ ժպտն երկնային անսկիզբ, անվերջ:
 Դու խոցոտած ես, ես ալ միայնակ, գիշերը խօսուն, պլպլուն աստղեր,
 Ե՛կ, եկուր պարենք, թռչինք ու երթանք հեռուն, չատ հեռուն սարերն
 ի վեր:

Յողժոր ծաղիկներն շաղի շաղի մէջ անուշ քուն մտեր երազներ հիւսնէն, երթանք, փայլալենք և արթնցնենք. համբոյրն առաջին ծծենք չրթերէն. վարադոյրը սեւ անտառին մէջը չկրցայ պատուել երթամ և պատուեմ. Գուցէ՛ ան կու գայ, նստիմ սպասեմ, անկողնիս չորցամ խոտերը շտկեմ:

է.

Աղօթարանին բայուող լուսին տակ կառքը կը սուրայ դէպ սարերն ի վեր. Մարգերը կանանչ մարգարիտներով հիւսեր է զող զող թովչալից գիշեր: Սիւզը կը բերէ շունչը երկնային, ցողաթուրմ՝ ծաղկանց ոգին քաղցրա-

ւոյսը բեկրեկի և հուր ալիքներ կը ճանկեն ճակատ երկնի կաթնաթոր: Չորս կողմէն ծորէ մրմունջ անծանօթ, ձայն խորհրդաւոր թեթեւ և թե-

թեւ, Անշօշափելի կեանքի երազին վերջին արձագանգն լուսնոս, սիրաթեւ: Ճամբորդն հերթորթ ահանջ կը դնէ թուփերու մէջէն դէպ իրեն թռչող ֆնքուշ սողոսկող, զարթոնքի երգին, սարսուռին անտես, անցնող և դար-

ձող. Քանի դեռ կրնար սիրել և ծլիլ, ծլիւր կ'արձակէր, համբոյրի մը արակ: Անցորդը կ'անցնի, կառքը կը սուրայ փոշիէ՝ ամպեր կուտակ և կուտակ վեր կը բարձրանան, աշխարհ կը զողայ, կ'երազէ, յիշէ յուշերն և յոյզեր. Սիրտը յորդեր է, սպիտակ—կարմիր փայլուն կաթիլներ կը ցօղեն աչեր: Խօսուն գիշերի զգուանք, զեղզեղանք, աչեր սեւ աչեր խօսին սրտին մէջ, Գարունը ծաղկի. կեանքը անակիզը վերծնի անդէն, կը բանայ նոր էջ: Ոսկեթեւ թիթեւ, անդամն չլիշէր, ապագան՝ վաղուան, կառքը կը սու-

ձամբողդ, հէ՛յ, թուր դնա՛ և պատմէ՛, կուտէ՛ քեզի դէմ հպարտ անխը-
նայ,
նայ

Դառնաչունչ փչող հովերու զիմաց՝ ճակատ անկուէն ցցէ վերաւին, Մարդիկ նախանձոտ, մարդոց չարակամ ո՛ւշ մի՛ դարձնէր զարկ անոնց ճակտին. Հեռու աշխարհէ. քեզ օրէնք, սահման կեանքը մի՛ միայն մանկան փախ-

տով, Գնա՛ և թախի՛ր, անցիր դաշտերով, անցիր սարերով միշտ բաց ճակատով, Բարի է ճամբան. դնա՛ և թախի՛ր, սիրէ և տանջուէ՛ յարդէ՛ ապագան Գուցէ, փայլալէ՛ վայրի վարդերին, դոհար երազիդ թկերը զեղձան, Աչեր սեւ աչեր սիրտդ համբոյրով թէ շամբուր լեզուով խորունկ խոցե-

ցին, Մաքուր չրթերու անեղծ թերթիկներ արիւնոտ օրալիզ վէրքեր փաթաթեն: Անցած օրերու, դալիք օրերու տաճարը քանդէ և կերտէ նորէն: Աշխարհ զեղեցիկ, հասկցող չկայ, հասկցողները կը խղեն մարդիկ: Կուտէ՛ աննկուն, հասկցողն զիտէ տառապանքի մէջ լինել երջանիկ: Ծաղիկներն պարեն փշուր պար խելաւ. անուշ զեղզեղանք հազար և հա-

զար, Տխուր և արտում, ցնծում և խնդում ճամբորդը կ'անցնի դաշտեր, ձո-
րեր, սար, Կ'երթայ և կ'անցնի, չափ չհարցնէր. հողին բոցավառ, սիրտը խոցոտած, Որքան աշխատանք, գուցէ կը մերժեն վաղը իրեն տալ պատաս մը սեւ հաց:

Իրարու հուս, պէս պէս ո՛չ յատակ, պատկերներ երփներդ ինքնաշարժ կ'անցնին.

Մէկը կը հալի, միւսը կը ցնդի, երբորդն կը սփռի, ճամբորդն առանձին, Եւ միայնութեան սարսուռով պատած աչերը փակէ. կոտորէ մատեր:

Չորս կողմ կը նայի և կը բամբուր—ո՛հ, մնաք բարով... խնդրարկու-

աչեր,
Կաթիլ մ'արտասուք, սիրտ մը թրթռուն, տոնք զեղեցիկ ձայն խորհրդաւոր...
դաւոր...

Ջայնը տարածի այլևք առ այլևք երգի մը նման հեռուստ հեռաւոր,
 ճամբորդը ժպտի, զլուսը հակէ. երգի անձրեւին յնձուռն տայ ականջ.
 Կ'երկարէ ձեռքերն, որպէս թէ զրկեր բոցավառ սրտին տենչերը, մարմաջ
 Յետոյ հիասթափ իրմէ միշտ հեռու փախչող ստուերին կը նայի լռիկ.
 Շրթին մարմրող ժպտին մէջ անկամ փլչող աշխարհներ կային և գաղտ-
 նիք.

Աչեր կը շրջէ և այդ ժպտով կը խօսի, փնտռէ, միտակէ ... Աստուած,
 իսկ սրտին մէջը անցած օրերու մէկ անմիտութար վիշտը անմոռաց:
 Սիրտը կը կծկի, անթափանց մշուշ. մէկը ալ չուզէր, .. չկայ ալ չկայ...
 Եւ ունայնութեան ծովուն յածելով կ'ուզէ արտասուել, բայց ինչո՞ւ հիմայ
 Դուրսն պտտկի, աչսու կը բաղձայ, աչերը շրջէ, ձախէ երազուն.

— Կ'ուզէի ըլլալ պայծառ արեղակ, երկնի կաթնաթոյր ցոլքը աստղերուն.
 Եւ երջանկութիւն և զեղեցկութիւն և ճամարտութիւն սէր, բախտ յաւիտ-
 եան,

Եւ հարստութիւն աշխարհիկ աստուած, բոլորը փշրել զարկով մոգական.
 Կերտել նոր աշխարհ, նոր մարդիկ, բարքեր, պարզեւել անեղծ կեանք
 ինքնամոռաց

Վերելքի տենչով էութիւնամոռացած հասնիլ Աստուծոյ և դառնալ Աստուած:
 Եւ ոսկեճաճանջ ժպտ մը շրթին ճամբորդը նիրհէ յիք երազներով.

Ներկան վշտալից, վաղը անծանօթ, թէ ինքը աղքատ բայց հարուստ սըր-
 տով.

Կ'երթայ և կ'անցնի, սիրտը չափ չունի, չաղ չողի անձրեւ երկնէ կը տե-
 ղայ.

Սիրտդի աչքով ակնարկ կը նետէ, աշխարհ զեղեցիկ, հասկցող չկայ:

— ՎԵՐՋ —

ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ...

ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ

Եկու գիշեր,
Եւ ինձ դու բեր
Երազ, օրօր
Խորհրդաւոր,
Աստիճառ մէկ
Ժպիտ նորեկ,
Վիշաք, երգեմ,
Իսկ մահու դեմ
Կեանք եւ յոյս,
Ոգիւն սիրոյս:

Եկուր գիշեր,
Տար՝ զիս դարձեր
Անդունդներէն
Եւ ամպերէն,
Թելքս կոտրեց
Սիրով ւրկեզ
Մեքս սիրած,
Ո՛ր է Ասունած,
Գանգատ ունի՛ն,
...Ում դեմ եւ հիմ:

Մքին նամբայ,
Ոչ մէկ յոյս կայ,
Շիջեր է լոյս:

Իջնեմ հոգոյս
Խուլ մէկ անկիւն,
Արդարութիւն,
Նայիմ երկար
Աչքիդ ինչ կար...
Աչերը սեւ,
Ինքը արեւ:

Խոր գիշերէն
Գեղեցիկ ես
Հարս իմ գինի,
Դու վարդենի,
Աչերդ մօր,
Հոգիդ կապոյտ,
Էիդ անուան
Ծաղկունք միտ կան
Երկներդ, դալար,
Յնորէ աշխարհ:

Երբ հեռացիր,
Մի՛ գար, դարձիր
Դու ժամանակ,
Սեւ ժայռին տակ
Շիր մը արտաւ
Հոսի ծածուկ
Ինձի համար,
Սիրք քե՛ քար՝
Կր ծակէ ան,
Ապրիմ միայն:

գիւլ 10 Աճառ -

գլխիկ

56

Իմ խոկերուն
Գիւլերն անհուն...
Ով ինձ կու տայ,
— Ոչ ոք չիմա—
Արշալոյսին
Գիւլեր կեանքին.
Քու գրկիդ մէջ
Լոյսը անեղ.
Հովը քեմիկ.
Մահը քաղցրիկ:

Թե ինձ նայիս
Ես քեզ հոգիս.
Մարդիկ տան ձեռք,
Բանան նոր վերք.
Թերթերս կախեմ
Քեզ ոլորեմ.
Դուն ալ Սեւ ծով
Քու մազերով
Արիւն արբես
Եւ գիւլ օրրես:

Ո՛ր, այս գիւլեր
Տառապանքներ
Երկունքի եմ.
Եւ յուսեղեն
Թուլանք, երազ
Հիւսն մոռցած
Քու մէկ պսակ.
Հին յիշատակ...
Ծաղկի զարուն.
Ուրեքդ ես դուն...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0338669

29590